

## Sakkunniga kritiseras

Utlåtanden allt  
sämre s 3

## Låga löner vid GU

Professorer långt ner  
på lönelistan s 6

## GU fyller 50

Stort jubileums-  
nummer s 18-25

# 4/04

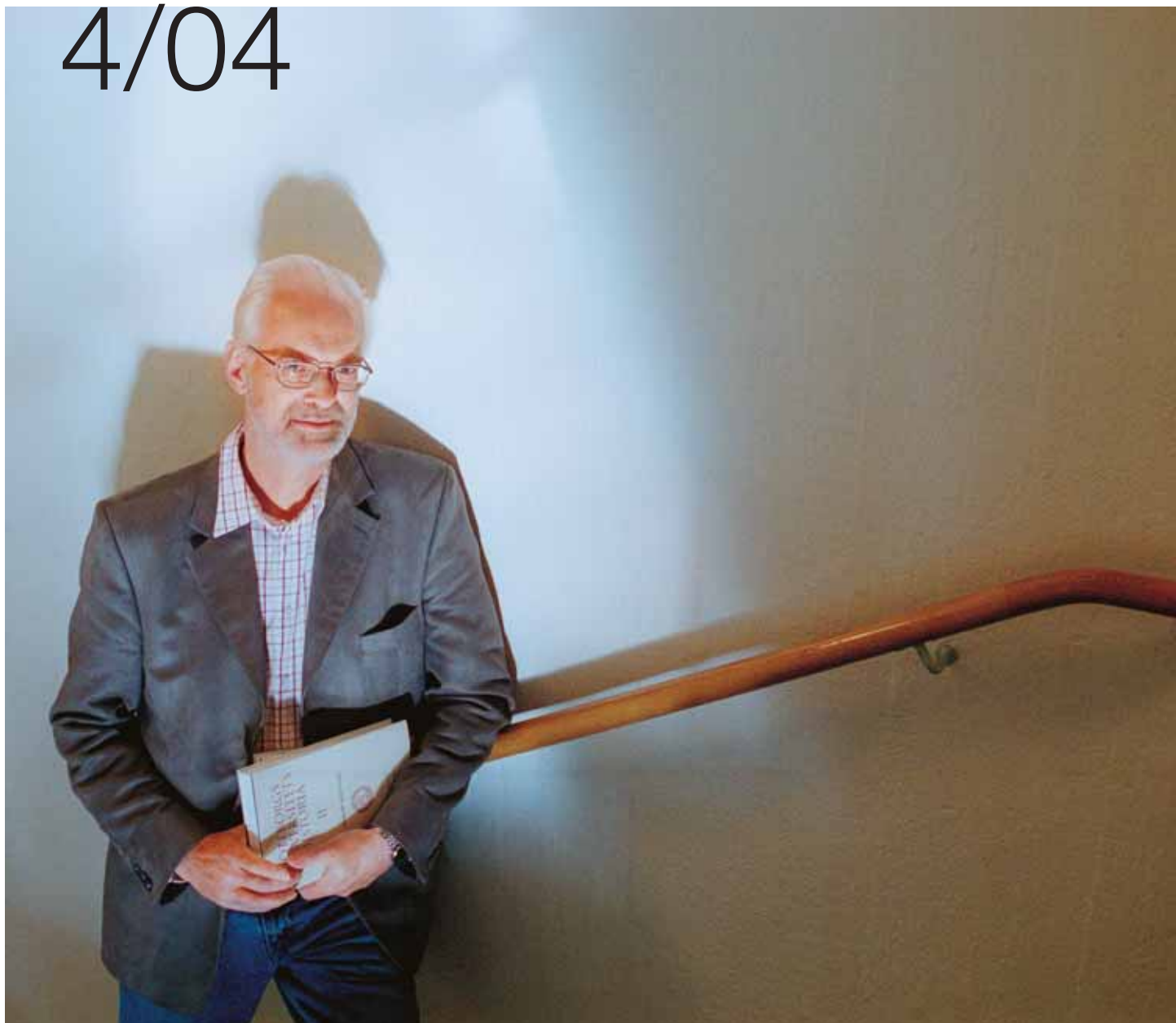


FOTO: HELEN NORD

## Allt kan inte beskrivas i böcker

– Vår tid kanske lider av en övertro på vetenskap, menar Ingemar Nilsson s 16-17



- 3 Sakkunniga** jagas
- 4 JMG** får böta för kopiering
- 6 Låga löner** för professorer och lektorer
- 6 GU går bra** men gemensamma förvaltningen måste spara
- 7 Måldokument** ersätter vision
- 9 GU säger nej** till fler lokalvårdare
- 10 Bo Rothstein** ger perspektiv på GU:s femtioårsjubileum
- 14 Ljunt intresse** för delpension
- 16-17 Ingemar Nilsson** om teori och praktik
- 18-25 Femtioårsjubileum**  
GU:s förste rektor  
Den legendariske Curt Weibull  
Harry Martinson tidig hedersdoktor  
Sture Allén som student -54  
Björn Isaksson, jubeldoktor
- 27 GU Journalens** innellista
- 30-31 Ulrika Knutson** om journalistik och dåligt självförtroende

## GU Journalen

GU JOURNALEN är en personal- och nyhetstidning från Göteborgs universitet

**CHEFREDAKTÖR:** Allan Eriksson/Tel: 773 1021  
allan.eriksson@adm.gu.se

**BITRÄDANDE REDAKTÖR:** Eva Lundgren/Tel: 773 1081  
eva.lundgren@adm.gu.se

**REPORTRAR:** Lars Nicklason/Tel: 773 1014  
lars.nicklason@adm.gu.se  
Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708  
kajsa.asklof@adm.gu.se

**REPRO:** Mattias Jacobsson

**FOTOGRAF:** Göran Olofsson/Tel: 773 2929. Om inget annat anges

**LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING:** Anders Eurén

**ANSVARIG UTGIVARE:** Siv Bondenäs Brink (ej i detta nummer)

**STF ANSVARIG UTGIVARE:** Åke Pettersson

**MEDVERKANDE SKRIBENTER:** Kerstin Norén, Lars-Erik Olsson, Bo Rothstein, Anja Karlsson, Birgitta Skarin Frykman

**KORREKTUR:** Robert Ohlsson, Välskrivet i Göteborg

**ADRESS:** GU Journalen, Göteborgs universitet  
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 031-773 4354

**E-POST:** gu-journalen@gu.se

**INTERNET:** http://www.gu.se/aktuellt/gu-journalen

**WEBBTIDNING:** Mikael Stoltz

**TRYCK:** Elanders Infologistics, Göteborg.  
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

**UPPLAGA:** 6 200 ex

**UTGIVNING:** 6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i mitten av november

**MANUSSTOPP:** 31 oktober 2004

**ADRESSÄNDRING:** Gör skriftlig anmälan till redaktionen.  
För obeställt material ansvaras ej.  
För ej signerat material ansvarar redaktionen.  
Citera gärna, men ange källan.  
ISSN 1402-9626



GÖTEBORGS  
UNIVERSITET

## Öppet universitet märks i debatten



**ETT DRYGT ÅR** har gått sedan jag tillträdde som rektor. Fortfarande har jag mycket att lära om vårt stora universitet, samtidigt som jag känner mig allt mer hemma här. Det som tar längst tid är inte att ta till sig fakta om universitetet utan att lära känna det som kan kallas universitetets själ. Det kräver bland annat mycket tid för såväl närvaro i universitetets olika delar och i Göteborg som samvaro med många medarbetare.

Ingen inom universitetet kan undgå att märka att vi firar 50-årsjubileum i år. Göteborgs högskola tillkom visserligen år 1891. Men sammanslagningen med Medicinska högskolan kom till stånd den 1 juli 1954 och den formella invigningen av universitetet skedde den 2 oktober samma år, i närvaro av många kungaparet. På annan plats i detta nummer finns mer att läsa om detta.

**REDAN I SAMBAND** med invigningen av universitetet konstaterade dåvarande rektorn, professor Hjalmar Frisk, följande: "Man skulle illa känna den mänskliga naturen, om man inte vågade förutspå att universitetet redan 37 år efter sitt grundande kommer att högtidlighålla sitt hundraårsjubileum för att 13 år senare, år 2004, fira en glad femtioårsfest." Han har förvisso blivit sannspådd.

Göteborgs universitet är i många avseenden ett mycket vitalt universitet. Bland annat är ett antal forskare härifrån de klart aktivaste i den svenska samhällsdebatten. Påfallande ofta används våra forskare och lärare också som experter i samband med att olika frågor diskuteras i medierna. Det hänger givetvis samman med att kompetensen bedöms vara hög men också med det faktum att universitetet lyckats profilera sig som öppet och utåtriktat. Inom universitetsledningen är vi också inriktade på att öka vår närvaro i nationella och internationella grupperingar till gagn för universitetets synlighet.

Inom stora universitet pågår alltid strider av olika slag. Göteborgs universitet har förmodligen varken fler eller färre konflikter och strider än andra universitet.

Däremot har några av de senaste årens mer framträdande uppmärksamhetsmer än vanligt i svenska medier. Huruvida detta är bra eller dåligt för universitetet är svårt att avgöra. Det viktigaste för mig är att universitetet alltid agerar ansvarsfullt och korrekt.

Vanligen har striderna börjat med oenighet om sakförhållanden, men med tiden utvecklas det ofta till personkonflikter. Gemensamt för många fall är att båda sidorna hävdar att den egna synen på saken är den uteslutande och enda rätta. I tidiga skeden anmäls motståndaren till olika instanser, men vartefter konflikterna utvecklas och inte blir lösta är det i ökande grad universitetets olika delar inklusive högsta ledningen som blir föremål för anmälningar till myndigheter av skilda slag. Det är något som jag fått lära mig att leva med. Jag tröstar mig med att det förmodligen mera sällan är som i följande citat från KTH-teknologernas skämttidning *Blandaren*: "Det är inte monarkin jag vill åt, det är kungen personligen."

**BLAND DE FÖRSTA** uppdragen jag fick av universitetsstyrelsen för ett drygt år sedan var att se över universitetets ledningsorganisation. Det tog nära ett år men nu är den nya ledningen komplett med två prorektor-er, förvaltningschef och ett väl fungerande ledningsråd. Vi har tagit itu med några stora uppgifter som bland annat att stödja ökad samverkan mellan olika fakulteter och att se över hur resurser och kostnader fördelas inom universitetet. Visserligen har regeringen just utlovat mer pengar till forskning under de närmaste åren, men för vår del är det i stort sett bara inom det medicinska området som vi hoppas kunna få del av dessa medel. För grundutbildningen råder i princip totalstopp för mer statliga medel. I ett sådant läge blir det ännu viktigare att se om vi kan använda existerande medel bättre än hittills.

Trots problemen med finansieringen av våra huvudverksamheter ser jag fram emot ännu ett bra akademiskt år för Göteborgs universitet. Vi har stärkt vår position bland de mest eftertraktade universiteten hos studenterna. Vi är bland de ytterst få lärosätena som lyckas ha en ekonomi i balans trots att vi producerar mer utbildning än vad som förväntas av oss. Och det mesta av detta beror på att vi har så många kompetenta medarbetare och studenter som verkligen anstränger sig för att göra rätt saker och med hög kvalitet. Jag är stolt över att få arbeta här!

Gunnar Svedberg

# Sakkunnigutlåtanden allt sämre

## – håller systemet på att rasa samman?

**Ett hedersamt och utvecklande uppdrag med högsta akademiska prioritet? Eller bara en underbetald och tidskrävande fritidssysselsättning som man helst slipper?**

**Enligt flera lärarförslagsnämnder vid GU blir det allt svårare att få tag i sakkunniga. Deras utlåtanden blir dessutom bara sämre och sämre.**

– **MITT INTRYCK ÄR** att sakkunnighetsutlåtanden ofta är av undermålig kvalitet. Det säger professor Ingemar Nilsson, medlem av Humanistiska fakultetens lärarförslagsnämnd.

– Det händer alltför ofta att vi är tvingade att skicka tillbaka utlåtanden för komplettering. Det som många gånger saknas är en kvalitativ argumentering. I stället redovisar man rena beskrivningar som man lätt misstänker har hämtats direkt från ansökarnas meritsammanfattningar. Sedan rangordnar man ansökningarna utan motivering, det är ju helt värdelöst för oss. Vi vill ju veta varför de – vetenskapligt och pedagogiskt – skiljs åt.

**BEGÄRAN OM** komplettering gör ingen glad – tillsättningsprocessen tar ännu längre tid, de sakkunniga blir irriterade och blir ännu svårare att få med i nästa vända. För det är inte lätt att hitta sakkunniga överhuvudtaget. På Humanistiska fakulteten ligger flera ärenden och väntar.

– Folk är överarbetade och skyller på det ena och det andra för att slippa undan. Många tar ogärna uppdrag som inte gagnar den egna karriären. Frågan är om inte hela systemet håller på att rasa samman.

Lite väl starka ord, tycker professor Lennart Weibull, ordförande i Samhällsvetenskapliga fakultetens lärarförslagsnämnd.

– Men det är ingen tvekan om att systemet håller på att luckras upp. Om det inte blir bättre kan det komma att bli svårt att ta det på allvar. Sakkunnigas utlåtanden har också blivit sämre – och det är allt svårare att få tag på sakkunniga som har tid att ställa upp.

**PROFESSOR GUNNAR DAHLÉN**, ordförande i Odontologiska fakultetens lärarförslagsnämnd, tycker att en del sakkunnighetsutlåtanden präglas av osäkerhet.

– Vilka kriterier ska man utgå ifrån? Var ligger ribban? Gäller samma för adjungerade personer som för rekryterade? Vad menas egentligen med vetenskaplig respektive pedagogisk skicklighet?

– Ibland är utlåtandena så förfärligt



långa att man inte får svar på de frågor man vill ha.

Men det stora problemet är ändå att systemet tar så lång tid. Gunnar Dahlén beskriver det som en riktig propp.

– Det finns helt enkelt för många uppdrag och det har blivit svårare att få tag i sakkunniga. Speciellt som vi kräver att både män och kvinnor ska ingå. Inom vissa områden saknar vi kompetenta kvinnor och får leta över hela Norden. Det är ett ansträngt system som tar på de sakkunniga.

Det tycker också professor Ingrid Pramling Samuelsson, ordförande i lärarförslagsnämnden vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Att ställa upp som sakkunnig är ingen självklarhet.

– Man gör det för att systemet inte ska braka ihop. Man måste ju lösa det. Men många säger nej.

– Vi hade en tjänst med 34 sökande för ett tag sedan. Vem vill ta på sig ett sådant uppdrag?

**DET TAR TID.** Och det är ingenting man gör för att tjäna pengar, berättar professor Claes-Göran Alvstam, ordförande i Handelshögskolans lärarförslagsnämnd. Ett sakkunnighetsuppdrag med fyra till fem sökande är ett månadsjobb, menar han. Vid Handelshögskolan skulle det jobbet ge 16–17 000 kronor (om det gäller en professorstillsättning).

– Det är sådant man gör på sin fritid. Jag tar själv två till tre uppdrag om året och sitter i princip varje kväll och läser.

Det är det viktigaste av alla administrativa uppdrag en professor har och det bästa sättet att få en överblick över sitt eget forskningsområde.

Trots att sakkunnighetsuppdragen har ökat lavinartat de senaste tio åren tycker han inte – likt kollegorna vid andra fakulteter – att kvaliteten på utlåtandena har blivit sämre. Däremot är det ett problem att det finns så få kvinnliga sakkunniga.

– Det är samma kvinnor som jagas av alla i hela landet. Man exploaterar en grupp som kanske skulle göra bättre nytta inom forskningen.

Men vad kan då göras för att minska arbetsbördan för landets sakkunniga?

– En bra fråga. Jag vet inte, säger Ingrid Pramling Samuelsson. Ett tag hade vi särskilda tjänsteställningskommittéer inom pedagogiken. Man skulle kunna ha en rejäl del av sin tjänst knuten till en sådan. Men annars handlar ju mycket av problematiken om att man håller fast vid ett gammalt system som inte anpassats efter de nya kriterier som gäller. Jag är inte säker på att de sakkunniga läser igenom de direktiv som de har att rätta sig efter i dag.

**VID UTBILDNINGSVETENSKAPLIGA** fakulteten har det blivit alltmer vanligt att man intervjuar de sökande.

– Vi lägger större vikt vid resultatet av dem när vi avgör vem som är bäst lämpad för en tjänst.

Också på Samhällsvetenskapliga fakulteten ska man börja med intervjuer. Lennart Weibull menar att sakkunniga ofta tilldelas lite för stor roll i tillsättningsprocessen.

– Jag tror att själva sakkunniginstitutionen har överlevt sig själv. Det är svårt att få en bedömning som tar hänsyn till både vetenskapliga, pedagogiska och administrativa meriter i lika hög grad. Många sakkunniga stannar främst vid de vetenskapliga kriterierna, men nämnden har ett ansvar att se till helheten. Förordningen kräver dessutom att lärarförslagsnämnderna är mer aktiva än tidigare.

Att kvaliteten på sakkunnigutlåtandena – och även ansökningshandlingar

– blivit sämre tror Lennart Weibull till viss del beror att föreskrifterna varit för dåliga. Därför har man sedan ett par år tillbaka utvecklat tre portföljer – en vetenskaplig, en pedagogisk och en administrativ – med anvisningar kring vad som krävs av sakkunniga och sökande.

**VID HUMANISTISKA** fakulteten håller man också på och utvecklar kriterier för vad ett sakkunnighetsutlåtande måste innehålla.

– De sakkunniga måste, på ett tydligt sätt, förklara vilka bedömningskriterier de utgår ifrån i ett utlåtande. Förr fungerade det ändå, men det gör det inte längre, säger Ingemar Nilsson.

Men han tycker ändå att man ska värna om sakkunnighetssystemet. Utlåtanden som är noggrant utförda ger rättvisa beslut. Att läsa, tolka och att skriva utlåtanden bidrar dessutom till att kvaliteten upprätthålls.

– **MAN SKULLE KUNNA** göra det lite smidigare genom att delegera arbete. Lärarförslagsnämnder kan till exempel utse en tätgrupp på sex, sju personer bland ansökningarna – det jobbet gör ju de sakkunniga själva i dag. Man kan också låta de sakkunniga sitta med vid intervjuer av de hetaste kandidaterna. Så gör man på många håll i dag. Men det är förstas en kostnadsfråga. Det blir dyrt med alla resor.

Kanske skulle man också få bättre utlåtanden om det betalades bättre för dem, funderar Ingemar Nilsson.

– Jag tycker själv att det är ett ansträngande och ansvarfyllt uppdrag. Det handlar ju om människors karriärer. Vad man beslutar betyder mycket för dem som ska bedömas.

Lars Nicklason



# JMG fällda för olovlig kopiering

– men reglerna är snåriga



**JMG åkte fast i kontrollen med ett flertal olovligt kopierade verk. Nu kräver upphovsrättsorganisationen Bonus Presskopia 87 000 kronor i ersättning och skadestånd.**

**Pinsamt, säger institutionens prefekt Marina Ghersetti.**

– **JAG GÖR EN PUDEL.** Det är försumligt gjort av oss och vi kommer att betala.

Hon erkänner att institutionen helt enkelt inte har uppmärksammat GU:s avtal och regler om kopiering av upphovsrättskyddat material.

– Sådant här bör man givetvis ta upp och belysa inför varje termin. Men vi har inte diskuterat reglerna på några år, säger Marina Ghersetti.

En stor del av den olovliga kopieringen skedde när en vikarierande kursansvarig lärare inte hittade ett kompendium med godkända kopieringsoriginal. I stället kopierade hon flera kapitel direkt ur en bok.

Avtalet med Bonus Presskopia tillåter att lärare kopierar 15 procent, dock högst 15 sidor ur samma verk. Om ett kapitel ur en bok omfattar "någon eller några sidor mer" får dock kopiering ske av hela avsnittet utan att tillstånd krävs från den eller dem som äger upphovsrätten.

– Det gör det hela tolkningsbart, vilket lättare leder till övertramp. Vi har trots att det har varit okej att tänja lite på antalet sidor och har åkt dit på att vi tryckt runt 20 sidor.

**I FLERA FALL** har också JMG haft tillstånd av författarna, men blivit fällda ändå. Detta beror på att förlagen ibland också äger upphovsrätten.

– Det verkar inte ens författarna känna till. I alla fall har ingen av dem påpekat det för oss när vi sökt tillstånd. Och inom vårt område, journalistiken, är det ju så att författarna äger upphovsrätten. Vi har handlat i god tro.

I ett fall ställer sig också Marina

Ghersetti undrande till om JMG verkligen har begått ett fel. Man har länge använt sig av en utländsk bok i undervisningen – en bok som man inte längre får tag på. Förlaget menar dock att den finns på marknaden.

– **VI HAR SÖKT** via Amazon på nätet och har även bitt svenska bokhandlare att ta hem den. Beskedet vi har fått är att den har utgått från förlaget. Vi har påpekat detta för förlaget och erbjudit oss att betala för rättigheterna att få kopiera, men har inte fått något svar.

Om Bonus Presskopia ser detta som förmildrande omständigheter så kan JMG kanske slippa att betala de 17 000 kronor som ersättning och skadestånd för kopiering av boken uppmäts till.

– Jag är dock inte säker på att vi har rätt att kopiera ändå. Vi har ju inget tillstånd. Men jag vill ha en redogörelse på varför vi ska betala.

Avtalet med Bonus Presskopia är snå-

rigt, menar Marina Ghersetti. Och hon tror inte att JMG är den enda institution som har problem med att följa det.

– Samma student kan till exempel inte, under samma år, få 15 kopierade sidor ur ett verk på A-kursen och sedan 15 andra sidor ur samma verk på B-kursen. Däremot kan vi på JMG kopiera en del ur ett verk till våra journalistkurser och en helt annan del till våra kurser i medie- och kommunikationsvetenskap.

Det är exempel på finstilla regler som det inte är någon självklarhet att GU:s lärare tagit del av. Avtalet har till exempel inte funnits tillgängligt i sin helhet på GU:s webbsidor.

– Jag tror det bästa som kan komma ur det här är att andra institutioner nu ser över sin kopieringsverksamhet, säger Marina Ghersetti.

**Lars Nicklason**

## FAKTA

Bonus Presskopia är gemensam förvaltningsorganisation för 15 bransch- och intresseorganisationer som representerar författare, journalister, utgivare, illustratörer etc.

Staten har förbundit sig att rekommendera landets universitet och högskolor att ingå ett fastställt avtal om kopiering inom högskoleområdet med Bonus Presskopia. I princip alla lärosäten har skrivit på, många dock efter viss tvekan.

Avtalet har upplevts som dyrt. Det kostar till exempel GU 107 kronor och 15 öre per helårsstudent eller runt två miljoner kronor om året. Avtalet omfattar bara fotografisk och inte digital kopiering. Det tillåter till exempel inte att verk skannas och läggs på Internet eller intranät. Avtalet medger heller inte utskrift från Internet eller intranät.

## Hans Blix hedersdoktor vid Handelshögskolan

**HANDELSHÖGSKOLAN** vid GU har utsett Hans Blix till juris hedersdoktor. Han har under sitt långvariga engagemang inom IAEA och FN arbetat mot spridning av massförstörelsevapen och för gemensam säkerhet grundad på internationell rätt. Då han under Säkerhetsrådets behandling av situationen i Irak utsattes för starkt yttre tryck, kombinerade han civilljurage med en stark tilltro till den internationella rättsordningens möjligheter.

Hans Blix blev docent i folkrätt vid Stockholms universitet 1960 för att 1963 inleda en karriär vid UD. Under perioden 1978–1979 var han utrikesminister och åren 1981–1997 Generaldirektör i

IAEA. I januari 2000 utsågs Hans Blix till ordförande för UNMOVIC, FN:s kommission för inspektion av Iraks efterlevnad av förpliktelser om avrustning av massförstörelsevapen.

Sedan 2004 är Hans Blix ordförande för den på svenskt initiativ nyrättade Weapons of Mass Destruction Commission. Nyligen utkom han också med boken *Disarming Iraq*.

– Jag har redan blivit hedersdoktor vid flera utländska universitet och är därför mycket hedrad över att också bli det vid ett svenskt, berättar Hans Blix. Jag känner mig som en folkrättsjurist och hade egentligen tänkt mig en akademisk karriär så det är väldigt roligt att

det är min rättsvetenskapliga sida man betonar i motiveringen.

Övriga hedersdoktorer vid Handelshögskolan är Naoyuki Yoshino, professor i nationalekonomi vid Keio University i Tokyo samt Dennis Müller, professor i nationalekonomi vid Universität Wien.

De kommer alla att promoveras vid en högtidlig ceremoni på Svenska Mässan den 23 oktober.



# Regeringen storsatsar på medicin och teknik

**Regeringen vill stärka medicinsk och teknisk forskning med 2,3 miljarder kronor på fyra år. Pengarna ska framför allt fördelas av Vetenskapsrådet och det blir lärosätenas sak att söka i konkurrens.**

– **VI HAR VÄNTAT** på det här, säger prorektor Margareta Wallin Peterson. Det ligger i linje med de nya krav som kommer från exempelvis Formas och SSF.

Det handlar om ett nytt sätt att fördela fakultetsmedel som regeringen vill pröva. De nya pengarna ska inte förstärka fakultetsmedlen generellt utan i stället fördelas till de bästa forskningsmiljöerna. Universiteten ska själva nominera sina kandidater, men det är Vetenskapsrådet

som bestämmer vilka grupper som får pengarna. Vinnarna blir sannolikt de stora universiteten med starka forskningsmiljöer, förlorarna de små högskolorna utan starka profiler.

– Man kan ju undra varför satsningen bara görs på medicin och teknik och inte också på naturvetenskap som ändå utgör grunden för de andra områdena, påpekar Margareta Wallin Peterson. Och självklart kan man fundera över varför humaniora och samhällsvetenskap blir utan. Det finns en risk att den här typen av satsningar gynnar ett kortsiktigt perspektiv och inte den långsiktighet som vårt universitet behöver arbeta med.

En annan risk är att mångvetenskaplig forskning missgynnas.

– Regeringen vill att vi ska profilera oss och stärka våra satsningar på starka forskningsmiljöer. Det är tydligt att universiteten måste vara mycket mer aktiva och att stora krav ställs på oss att vi ska kunna välja vad man bör satsa på – och vad som inte är så viktigt.

Att universiteten själva läggas den svåra uppgiften att prioritera ansökningarna är inte alldeles nytt. Både Stiftelsen för Strategisk Forskning (SSF) och Formas har tidigare i år aviserat att universiteten måste ta på sig en mycket aktivare roll när forskare söker pengar hos dem.

– Hur vi ska förhålla oss till det här är något vi diskuterar både i ledningsrådet, dekanrådet och i GU:s vetenskapliga råd.

## Få ljuspunkter i årets budgetproposition

**Inga som helst pengar till kurser inom nätnivertet och en löne- och prisomräkning på endast 1,01 procent. Det var några dystra besked i årets budgetproposition.**

**Enda ljuspunkten för GU är en satsning på 11 miljoner kronor till hantverksskolan Dacapo.**

**FINANSDEPARTEMENTET** ser nätnivertet som en treårig satsning som nu är slut. Därför tillförs inte några mer medel under 2005.

– Det är en uppfattning som Finansdepartementet är helt ensam om, och som enligt min mening strider mot regeringsdeklarationen, säger Per-Erik Eriksson, planeringsdirektör vid GU. Högskolan

ska ju göras tillgänglig för bredare grupper. Vi har dock haft en förning om att något sådant här skulle hända och har därför avsatt 10 miljoner kronor för nätverkskurser i budgeten för 2005. Det innebär att nästa års planerade kurser kommer att kunna ges – men vad som händer sen vet vi inte.

Löne- och prisomräkningen blir endast 1,01 procent vilket är lägre än Per-Erik Eriksson räknat med.

– Det innebär en minskning av grundutbildningsanslaget på 7 miljoner och en minskning av fakultetsanslaget på 4 miljoner – alltså sammantaget 11 miljoner kronor mindre. Det kommer naturligtvis att påverka GU:s resultat för 2005.

Ljuspunkten i budgeten är en satsning

på hantverksskolan Dacapo i Mariestad som blir högskoleutbildning vid Naturvetenskapliga fakulteten vid GU. Under 2005–2007 görs en anslagshöjning om sammanlagt 11 miljoner kronor för denna utbildning vilket motsvarar nästan 100 studenter.

– Under 2005 får Dacapo 3,8 miljoner och under de följande två åren ska fortsatt utbyggnad ske, förklarar Per-Erik Eriksson. Men jag vill höja ett varningens finger – det är inte säkert att statsmakterna håller vad de lovar. Vi blev till exempel lovade en ökning av antalet helårsstudenter med 485 under 2002 och 2003 – men fick inte fler än 35. Så det är inte säkert att planeringsförutsättningarna håller den här gången heller.

## Rektors sekreterare räds inga höjder

**ANNELI ERICSSON** – så heter rektor Gunnar Svedbergs nya sekreterare. Hon är 30 år gammal, född i Älmhult och bor med sin pojkvän i Masthugget. Bland annat har hon en magisterexamen i arbetslivsstudier och har varit i Shanghai och Peking för att studera fabriksinspektörers arbete med uppförandekoder. Hon har också studerat språk i bland annat Spanien. Och så har hon jobbat som frilansjournalist och fotograf för Smålandsposten.

**Vad gör rektors sekreterare?**

– Jag började jobba här den sjätte september så jag har inte hunnit sätta mig in i alla arbetsuppgifter än. Tjänsten håller dessutom på att formas om så att jag, förutom ekonomiskadministrativt arbete, också ska ägna mig åt beredning av ärenden, utredningsarbete, konferensadministration och så vidare.

**Du har tidigare varit projektadministratör vid institutionen för cell- och molekylärbiologi. Varför ville du byta jobb?**

– Jag har jobbat mer än fyra år vid institutionen och tyckte att det kunde vara spännande att göra något annat. Vid institutionen hade jag forskare och studenter runt omkring mig och det var naturligtvis roligt. Här blir ju avståndet större till själva verksamheten men man får en annan överblick över hela universitetet och det blir nog intressant på ett annat sätt.

**Du har en bred bakgrund – kommer du att ha nytta av det som rektors sekreterare?**

– Eftersom jag kommer att träffa mycket folk från olika delar av samhället är det väl bra med språkkunskaper och breda erfarenheter. Men ibland kan jag tycka att jag kanske borde ha specialiserat mig mer.



**Vad gör du på fritiden?**

– Mina stora intressen är karate och bergsklättring. Karate tycker jag är roligt för att träningen är så bred och för att man lär sig nya saker på varje nivå. Jag har hållit på med karate i sju år och har femte kyu om det säger någon något. Bergsklättring är också spännande – i vintras var jag i Thailand och klättrade.

## Risker med statlig utredning

**BRA, MEN INTE** tillräckligt. Så grovt kan man sammanfatta Göteborgs universitets svar på den statliga utredningen, *Finansiering av starka forskningsmiljöer – En internationell utblick (Ds 2004:21)*. GU anser att utredningen, som i princip är en genomgång av starka forskningsmiljöer, ger en bra bakgrundsbelysning av frågan. Men samtidigt kritiserar rekommendationerna för att vara för förenklade. På vilket sätt gynnar en satsning på starka forskningsmiljöer forskningsens utveckling mer än det nuvarande systemet med externa medel vid svenska högskolor? GU framhåller att varken i Storbritannien eller i Nederländerna finns den form av centrum som efterfrågas men de brukar ändå komma långt fram i internationella jämförelser.

Utredaren Bertil Anderssons slutsats är att Sverige satsar relativt lite på starka forskningsmiljöer och att externa anslag krävs för att bedriva kvalificerad forskning.

## GU är bäst i stan

**DET FRAMGÅR AV** en internationell rankinglista över världens 2 000 bästa universitet som gjorts vid ett universitet i Shanghai.

Till grund för listan ligger en vetenskaplig studie med kriterier som antalet Nobelpristagare, antalet artiklar publicerade i *Nature* och *Science* och hur ofta artiklar från respektive universitet citeras av andra forskare.

Av världens tio bästa universitet är åtta amerikanska: Harvard University är bäst, följt av Stanford University och California Institute of Technology.

Karolinska institutet är med sin 39:e-placering Sveriges mest framgångsrika universitet.

Göteborgs universitet, "ett av de stora i Europa", hamnar märkligt nog bara på 152:a plats i världen. Men femma i Sverige och – inte minst – etta i Göteborg!

Chalmers delar plats 201 i världen.

## Vetenskapsrådet rangordnar också

svenska universitet och högskolor efter publiceringsfrekvens i internationella tidskrifter. Bäst är Uppsala som producerade 2 200 artiklar 2003. Därefter följer Lund och Karolinska med drygt 2 100. GU kommer på fjärde plats med drygt 1 500 publiceringar, på femte Stockholm med 1 100 och på sjätte KTH med drygt 1 000. Sjundeplatsen delar Chalmers och Umeå med drygt 900 publiceringar.

# Lönerna låga vid GU

– humaniora och konst drar ner lönerna?

**De tekniska högskolorna toppar, medan GU slåss i botten. Högskolornas löneliga kan inte ens få den värste GU-fanatiker att skrävla. Här har både professorer och lektorer i snitt 1 400 kronor mindre i månadslön än sina svenska genomsnittskollegor.**

**LÖNESTATISTIKEN FRÅN SULF** visar att löneskillnaderna är stora mellan lärare och forskare vid olika högskolor och universitet. Vid GU har genomsnittsprorsorn 42 537 kronor i månadslön. Vid Blekinge tekniska högskola har han 48 685 kronor. Några hundralappar mindre tjänar han på KTH, Örebro universitet eller Chalmers. Ungefär motsvarande statistik gäller för lektorer. De tekniska lärosätena ligger i topp –

dock med Karolinska Institutet inklämt på en andra plats.

– Jag ser två möjliga skäl till att GU hamnar långt ner. Först och främst fakultetsmixen; vi har till exempel en stor humanistisk fakultet och en konstnärlig. Där är lönerna av tradition lägre. Det är inte förvånande att de tekniska högskolorna ligger i topp. En nationell jämförelse mellan liknande fakulteter hade varit mer rättvisande, säger förvaltningschef P-O Rehnquist.

Han tror dessutom att befodringsreformen har påverkat professorernas löneläge. Vid ett stort universitet som GU finns många befodrade professorer vars löner inte stigit till samma nivå som deras rekryterade kollegors.

SACO:s Inger Wilgotson-Lundh för ett liknande resonemang.

– I Lund har man också en teknisk fakultet vilket drar upp deras statistik. Annars ligger de större universiteten lite lägre.

Det stämmer. Uppsala och Stockholms universitet är två av de fyra lärosäten där professorerna tjänar ännu mindre än vid GU (vid Stockholms universitet 1 200 kronor mindre).

**– VI HAR JU** Sahlgrenska akademien som drar upp lönerna lite. Men det betyder inte att det är bra. Det finns en risk att ligga så lågt med lönerna som GU gör. Vill man ha den bästa kompetensen så måste lönerna anpassas efter det. I dag är det många som sneglar på de mindre högskolorna vid tjänsteställningar: "Så och så mycket mer skulle jag få där och där".

P-O Rehnquist är dock tveksam till om GU borde lägga sig på samma nivå för den sakens skull. Han ser heller inget värde i sig med att ligga i topp i löneligan.

– Det är ju ingen tävling, utan det handlar om att betala vad som krävs för att få den kompetens man vill ha. De nya mindre högskolorna måste betala höga rekryteringspremier för det. Det behöver inte vi.

SULF:s statistik täcker även två andra yrkesgrupper – adjunkter och forskarasistenter. Och när det gäller dessa ligger GU lite bättre till. GU:s forskarasistenter tjänar i snitt 300 kronor mindre än genomsnittet och våra adjunkter – ja, de tjänar faktiskt 24 kronor mer än den genomsnittliga svenska adjunkten!

**Lars Nicklason**

Medellön, professorer	Medellön, lektorer	Medellön, forskarasistenter	Medellön, adjunkter
<b>Toppen:</b>	<b>Toppen:</b>	<b>Toppen:</b>	<b>Toppen:</b>
1 Blekinge tekniska högskola 48 685	1 Kungliga Tekniska högskolan 36 787	1 Kungliga Tekniska högskolan 32 978	1 Kungliga Tekniska högskolan 30 582
2 Kungliga Tekniska högskolan 48 415	2 Karolinska Institutet 35 779	2 Chalmers 30 137	2 Chalmers 28 741
3 Chalmers 48 476	3 Blekinge tekniska högskola 35 386	3 Linköpings universitet 29 482	3 Lärarhögskolan i Stockholm 28 400
4 Örebro universitet 48 233			
<b>Botten:</b>	<b>Botten:</b>	<b>Botten:</b>	<b>Botten:</b>
25:e plats, Södertörns högskola 39 255	31:a plats, Kungliga Musikhögskolan 27 866	11:e plats, Södertörns högskola 27 014	32:a plats, Konstfack 23 841
GU: 21:a plats, 42 537	GU: 27:e plats, 31 545	GU: 7:e plats 28 535	GU: 11:e plats 26 934
Hela landet: 43 939	Hela landet: 32 964	Hela landet: 28 849	Hela landet: 26 910

## Förvaltningen ska spara nio miljoner

– måste också dra sitt strå till stacken



Förvaltningschef P-O Rehnquist

**En universitetspolitisk markering. Så beskriver ekonomidirektör Lars Nilsson det sparbetning som nu drabar gemensamma förvaltningen. Egentligen finns inget underskott som behöver åtgärdas.**

**– SER MAN TILL** helheten så finns ingen ekonomisk kris. Men bara för att GU går bra i år – vilket till stor del beror på Naturvetenskapliga fakultetens överskott – så finns det ingenting som säger att vi klarar nästa år. Som det ser ut i dag kommer inte GU att få några fler grundutbildningsplatser eller ökade forskningsanslag. Vi ser det här som en långsiktig åtgärd, säger Lars Nilsson.

Bakgrunden till sparbetning ligger i att GU:s styrelse har fattat beslut om att gemensamma förvaltningen, till skillnad från fakulteterna, inte får någon ersättning för löne- och prisökningar 2005. Därmed går man miste om 3,5 miljoner kronor. Eftersom löneökningarna i realiteten är ännu högre blir

merkostnaden – tillsammans med en del aviserade förstärkningsbehov – 9 miljoner kronor.

Pengarna ska sparas främst genom lokalförättning, men också genom vardagsrationaliseringar, översyn av anställningar samt genom att få personalen att fundera över om man "gör rätt saker". Under årens lopp har gemensamma förvaltningen tagit på sig fler och fler sysslor och det finns nu all anledning att skala bort allt som går att skala bort. Personalen ombeds också att kritiskt pröva om det går att förenkla administrativa rutiner och processer inom förvaltningen. Avdelningscheferna har fått i uppdrag att återrapportera vad som görs i dessa avseenden.

– Det finns en uppfattning om att de universitetsgemensamma verksamheterna alltid fått vad de behöver medan fakulteterna fått göra rationaliseringar. Nu får förvaltningen ta en större del, säger Lars Nilsson.

Förvaltningschef P-O Rehnquist

menar att det är någonting man måste acceptera.

– Alla kostnader inom universitetet måste löpande granskas och det är inte rimligt att fakulteterna, exempelvis Sahlgrenska akademien, gör kraftiga besparingar medan den gemensamma verksamheten sitter i orubbat bo.

Han tycker inte heller att den anpassning till budgetramen som nu krävs är så "våldsamt" till sin karaktär.

– Det mesta klarar vi hem genom att utnyttja våra lokaler mer effektivt och bli mer restriktiva vid nyanställningar. Som jämförelse kan nämnas att Lunds universitetsstyrelse har ålagt den samlade administrationen där en besparing i intervallet 5–10 procent plus en bantning av lokalinhavet.

**Lars Nicklason**



# Nya mål ska ena GU

*Ett stort och vitalt universitet med hög kvalitet i forskning och utbildning. En kreativ och spännande mötesplats för många vetenskaper. Mitt i staden och i bred kontakt med samhället.*

**Nu är det äntligen klart – Göteborgs universitet 2010 – det måldokument som ersätter Visionen från 1997.**

– Det innebär att GU nu får ett värdefullt framtidsdokument som både anger vad vi redan är bra på och som pekar åt vilket håll vi ska gå, förklarar rektor Gunnar Svedberg.

**ARBETET MED IDENTITET** och image har pågått vid GU i över två år och har intensifierats genom bildandet av Rådet för identitet- och imagefrågor. Just det nya måldokumentet har rådet arbetat med i drygt ett år, på initiativ av rektor Gunnar Svedberg.

– Inom företagsvärlden lägger man ju ner mycket tid och kraft på att få medarbetarna att känna att de strävar mot gemensamma mål, berättar Gunnar Svedberg. Ett universitet är naturligtvis något helt annat men ändå är det viktigt att vi kan enas om vad det egentligen är vi vill med vår verksamhet.

**MÅLDOKUMENTET** har varit uppe i dekanrådet och styrelsen, och samtliga anställda och studenter har kunnat skicka synpunkter via webben eller e-post. Dokumentet diskuterades också vid en välbesökt hearing den 25 augusti som följdes av ett möte med representanter för GUS. Styrelsen antog dokumentet den 16 september.

– Att alla fått chansen att uttala sig utgör själva förutsättningen för att ett sådant här dokument ska uppfattas som legitimt bland anställda och studenter, påpekar Gunnar Svedberg. GU är en stor arbetsplats, alla har olika synpunkter och det kommer nog alltid att finnas några som inte tycker att detta är så bra. Ändå behöver vi den här typen av papper som tydligt visar, både för oss själva och för omvärlden, vad vi står för och vart vi vill komma. Det är också viktigt att dokumentet inte blickar för långt framåt – det beskriver var vi vill vara år 2010, och det tror vi är ett rimligt långt tidsperspektiv för att göra målen prövbara.

Måldokumentet, som presenteras i samband med GU:s femtioårsfirande den 2 oktober, kommer att ges som en folder till samtliga anställda. Foldern är liten och

tunn, går bra att stoppa i fickan, och texten är inte längre än att den får rum på två A4-sidor.

– Vi har ansträngt oss för att göra måldokumentet litet, lätthanterligt och lättförståeligt, förklarar Lennart Weibull, ordförande i rådet för identitet- och imagefrågor. Det ska vara enkelt att komma ihåg – men ändå rymma det väsentliga av alla de åsikter och tankar vi gemensamt kommit fram till. Dokumentet är ganska allmänt hållet eftersom det ska gälla för hela GU, men det rymmer ändå klara markeringar. Nästa steg är att fakulteterna sätter

**” Ändå behöver vi den här typen av papper som tydligt visar, både för oss själva och för omvärlden, vad vi står för och vart vi vill komma. Det är också viktigt att dokumentet inte blickar för långt framåt – det beskriver var vi vill vara år 2010, och det tror vi är ett rimligt långt tidsperspektiv för att göra målen prövbara.**

GUNNAR SVEDBERG

upp mål som gäller specifikt för dem.

I måldokumentet konstateras bland annat att GU är ett stort och spännande europeiskt universitet, en fruktbar mötes- och samlingsplats samt ett universitet som är öppet mot omvärlden.

– Vi är stora, både vad gäller antal studenter och antal fakulteter, påpekar Lennart Weibull. Men det är viktigt att betona att vi inte är en utbildningsfabrik. Det är inte storleken i sig som är betydelsefull utan de möjligheter den ger, som betydande kombinationsmöjligheter för

studenterna och synergier mellan olika forskargrupper. För att detta ska fungera på ett bra sätt behövs fler mötesplatser, och det är också något som efterfrågas av våra anställda. Inte minst måste det finnas platser där nyanställda kan träffa även andra än medarbetarna vid den egna institutionen. Men det gäller också att hitta former för möten med studenter och med samhället.

GU är ett enda universitet – men med flera traditioner, konstaterar dokumentet.

– De olika delarna måste förstås få profilera sig. Men det är viktigt att uppmärksamma, att exempelvis Handelshögskolan kan hävda sig gentemot Handels i Stockholm, just genom att vara en del av ett universitet med alla de möjligheter detta ger. Det är ett synsätt som är viktigt att förklara men som i praktiken inte behöver vara särskilt svårt att hålla med om.

Det är inte själva måldokumentet som är det viktiga, utan vad vi gör med det, menar Lennart Weibull.

– Vi har ju arbetat i samverkan med fakulteterna så det som står i dokumentet är något som alla har kunnat enas kring. Dokumentet ska fungera som riktmärke när nya beslut ska fattas och åtgärder vidtagas.

– Vår omvärld kommer att förändras och vi med den, påpekar Gunnar Svedberg. Om fem år har vi ny styrelse och nya personer i ledningen. Då är det dags att göra en utvärdering och se hur väl vi lyckats med förändringarna.

Eva Lundgren

## FAKTA/Göteborgs universitet 2010

Dokumentet inleds av en ingress med tre sammanfattande meningar:

- Ett av de stora och mest vitala i Europa med hög kvalitet i forskning och utbildning.
  - En kreativ och spännande mötesplats för många vetenskaper.
  - Mitt i staden och i bred kontakt med samhället.
- Sedan följer åtta mellanrubriker:
- Ett universitet – flera traditioner
  - Integritet och kvalitet
  - Öppet mot omvärlden
  - Engagerat i samhällets utveckling
  - En fruktbar mötes- och arbetsplats
  - Forskning och utbildning i samspel
  - I takt med stadens utveckling – och världens
  - Ett stort – och spännande – universitet

Till varje rubrik hör en kort text.

Dokumentet kommer att presenteras den 2 oktober i samband med GU:s femtioårsfirande.

En liten folder med dokumentets innehåll kommer också att delas ut till samtliga anställda vid GU.

Den 8 oktober kommer måldokumentet att presenteras i Universitets-TV under rubriken Fråga rektor.

## GU går bättre än väntat

**GU:S HALVÅRSBOKSLUT** visar ett underskott på 400 000 kronor. Men i resultatet är semesterlöneskullen på 47 miljoner kronor inräknad. I realiteten uppgår därför resultatet till ett överskott på nästan 47 miljoner kronor.

– Det är bättre än väntat, säger ekonomidirektör Lars Nilsson. I prognosen för hela 2004 har vi därför kunnat höja från ett nollresultat till ett beräknat överskott på 15 miljoner kronor.

Det positiva halvårsresultatet beror bland annat på att Naturvetenskapliga fakulteten visar ett överskott på 18 miljoner kronor. Fakulteten beräknas nu gå 12 miljoner plus i år, vilket är 6 miljoner bättre än väntat. Andra fakulteter, till exempel Samhällsvetenskapliga fakulteten och Handelshögskolan, beräknas också göra lite bättre resultat i år än vad som förutspåts.

Halvårsbokslutet visar också att GU överproducerar för 3:e året i rad. Hittills i år har GU förbrukat 65 procent av det tilldelade takbeloppet.

## Kostnadsfritt att hyra aulan

**DET ÄR NUMERA** gratis att hyra in sig i Vasaparken – under förutsättning att det är för specifika ändamål. Exempelvis när man bjuder in externa gäster eller ordnar ett offentligt seminarium. Att boka aulan eller tian för vanliga, allmänna sammanträden är alltså inte avsikten. Men än så länge saknas särskilda riktlinjer vid bokning, men de håller på att tas fram.

– Man får boka med sunt förnuft. Ingenting är ju gratis, det betalas på annat sätt, men för brukaren blir det ingen kostnad, säger universitetsdirektör P-O Rehnquist.

Det finns också, enligt universitetsdirektören, långt framskridna planer på att se över hela universitetets konferens- och serviceverksamhet. Syftet är bland annat att ta fram gemensamma riktlinjer vid bokning av universitetets konferenslokaler.

## IT-universitetet lockar studenter

**IT-UNIVERSITETET** växer med fler studenter än förra året. Antalet studenter som börjar utbildningar på IT-universitetet i Göteborg i höst har ökat med drygt 10 procent sedan förra året. Nu läser ca 900 studenter på de nya utbildningarna på Lindholmen, vilket kan jämföras med 120 studenter vid starten 2001. IT-universitetets etablerade datavetenskapliga program är också populärt och fyller sina platser.

# Dyr anpassning till Europa

## Risk för likriktning av utbildningarnas innehåll



– Får vi inte extra resurser måste vi skära ner på vår grundutbildning, säger Kerstin Norén.

**Thummen upp för doktorsanställningar – tummen ner för större anpassning till arbetsmarknadens behov.**

**Men i stort sett ställer sig GU positivt till departementets rapporter om hur Sverige ska förhålla sig till Bolognaprocessen.**

**SEDAN 1999 HAR** 29 länder i Europa försökt harmonisera sina utbildningssystem. Syftet är att göra det lättare för studenterna att byta studieland – men också att underlätta rörligheten på den europeiska arbetsmarknaden.

I våras kom tre rapporter om frågan från Utbildningsdepartementet: *Bologna-processen i svensk belysning*, *En ny doktorsutbildning* samt *Tre vägar till den öppna högskolan*.

Universitet och högskolor har getts möjlighet att yttra sig över rapporterna som sedan ska bli underlag för en proposition. Vid GU har samtliga fakulteter samt studentkårer lämnat kommentarer som sedan sammanställts.

Resultatet är att GU i stort tillstyrker förslagen men har en del invändningar, särskilt mot de två första rapporterna.

I En ny doktorsutbildning föreslås ett 3+2+3-system – alltså ett system där tre års grundutbildning ger kandidatexamen som sedan följs av två år för magisterexamen och ytterligare tre år för doktorexamen.

**I EXAMENSUTREDNINGEN** föreslås en variant med 3+1 alternativt 2 år för magisterexamen och där sägs egentligen inte så mycket om forskarutbildningen, men man räknar med att den blir fyraårig.

– Att vi genomför förändringar är absolut nödvändigt, menar Kerstin Norén, ordförande för Referensgruppen för implementering av Bologna-processen vid Göteborgs universitet. Men ska vi genomföra de förslag som kommer från departementet med bibehållen kvalitet måste vi få förstärkt finansiering.

Skälet till att förslaget kräver mer pengar är att studietiden förlängs med ett år. Masterutbildningen ska också vara

mer individualiserad vilket förstås kostar.

– Det blir fakulteternas sak att bestämma vad de ska satsa på. Men får vi inte extra resurser måste vi skära ner på vår grundutbildning. Då blir det sannolikt så att de stora universiteten riktar in sig på forskningsförberedande masterutbildningar medan de mindre högskolorna får ta den kortare utbildningen. Det är en utveckling som innebär möjligheter för de stora universiteten – men de små blir väl inte lika glada.

**ENLIGT DEPARTEMENTETS** utredningar blir alla utbildningar lika långa. Jämfört med i dag kommer exempelvis läkarutbildningen att krympas – medan bland annat vissa lärarutbildningar förlängs.

– Men vad är det för vits med det? Utbildningarna måste väl få variera beroende på vilket ämne man studerar? menar Kerstin Norén.

En annan konsekvens av förslaget är att det sannolikt kommer att minska studenternas rörlighet – vilket bekymrar Mikael Gustafsson, GUS:s representant i Referensgruppen.

– Den som påbörjar en tvåårig masterutbildning vid GU med det tydliga målet att gå vidare till en doktorsutbildning kommer knappast att byta lärosäte efter masterutbildningen. Det går alltså stic i stäv med själva grundtanken bakom Bologna-processen – att underlätta studenternas rörlighet.

Ett annat problem med förslaget är att om studenternas studietid förlängs med ett år ökar deras studiemedelsskuld ytterligare.

– Det kommer bland annat att öka snedrekryteringen till högskolan ännu mer – vilket också är precis motsatsen till vad statsmakterna vill, påpekar Mikael Gustafsson. Vi anser därför att studiemedelssystemet måste förändras från grunden – vårt förslag är att öka det totala beloppet och låta hälften utgöras av bidrag, hälften av lån.

**I DEPARTEMENTETS** rapport finns också tankar på att anpassa utbildningarna mer efter arbetsmarknadens behov:

– Det beror förstås på vilken syn på utbildning man har – handlar det bara om att generera tillväxt eller är det också fråga om att utbilda människor i kritiskt tänkande, förmåga att förmedla kunskap – om bildning? frågar Mikael Gustafsson. Och de försök att göra prognoser om arbetsmarknadens behov som hittills gjorts har ju inte fungerat något vidare – tänk bara på IT-bubblan.

Något som både Kerstin Norén och Mikael Gustafsson ser positivt på är förslaget om doktorsanställningar.

Studenterna ska få tryggad finansiering genom att utbildningsbidraget tas bort och genom att universitetens möjlighet att själva inrätta stipendier försvinner. Hela forskarutbildningen ska finansieras till 75 procent.

– Det här är problematiskt, menar Kerstin Norén. Medicinerna finansierar i dag sina doktorander med externa medel till 80 procent medan humanisterna inte alls får in särskilt mycket pengar externt. Handlar det alltså om en omfördelning av pengar eller ska dimensioneringen av de olika utbildningarna ändras? Annars är idén att anställa fler doktorander mycket bra.

Även ett sjugradigt betygssystem – det så kallade ECTS-systemet – diskuteras i rapporten. Problemet med det är att det används relativt i Europa medan svenska betyg är målrelaterade.

– **MEN DET ÄR** en missuppfattning att vi måste ersätta vårt system med ECTS, förklarar Kerstin Norén. Vad det handlar om är översättbarhet – våra betyg måste kunna tolkas, vilket innebär att lärarna måste formalisera vad de till exempel menar med ett G+.

Harmoniering av formerna är nödvändiga, påpekar Kerstin Norén.

– Däremot ska vi absolut inte likrikta innehållet. Har vi samma innehåll finns det ju ingen anledning till utbyte! Vi måste tvärtom slå vakt om vår individualitet – och det gäller även inom pedagogiken. Skulle vi införa ett relativt betygssystem skulle det innebära en annan sorts pedagogik, och det är inte meningen. Det är som det där feministiska slagordet – inte lika men jämlika – det är det vi vill uppnå.

Under hösten kommer Kerstin Norén att föreslå att en heltidskoordinator för Bolognafrågor tillsätts under tre år. Referensgruppen ska fortsätta sitt arbete med Bologna-processen och i vår väntas propositionen komma.

Eva Lundgren

### FAKTA/Bologna

Referensgruppen för implementering av Bologna-processen vid GU, består av följande personer utsedda av rektor: Kerstin Norén, ordförande, Anna Nordling, koordinator, Bengt-Ove Boström, kvalitetsfrågor, Ingela Elofsson, internationaliseringsfrågor, Irja Persson-Utterhall, utbildningsfrågor, Lars Urwitz, examensfrågor

Fakulteterna och studenterna har också utsett ledamöter.



# Lokalvårdarna allt mer pressade

## Sex timmars arbetsdag kan minska sjukskrivningarna

**Anställ betydligt fler lokalvårdare och inför sex timmars arbetsdag med full lön. Då får vi "friskare och gladare" personal, menar SEKO.**

**Kraven tillbakavisas av arbetsgivaren som hävdar att satsningen kostar alltför mycket pengar.**

**FÖR ATT KOMMA** till rätta med den höga ohälsan bland lokalvårdare har den fackliga organisationen SEKO ställt ett antal krav på arbetsgivaren, bland annat att anställa fler lokalvårdare.

– De senaste tio åren har antalet lokalvårdare legat konstant. Men under den här perioden har antalet studenter fördubblats och lokalytan ökat. Ju fler människor som går in i lokalerna, desto smutsigare blir det, konstaterar Lennart Olsson, som är ordförande för SEKO.

– Tyvärr ställer sig arbetsgivaren helt kallsinnig till dessa förslag och tar inte hänsyn till att det i dag finns fler studenter. Lokalvård får inte kosta pengar. Alla vill ha städning, men ingen vill betala för det.

I dag köps lokalvården upp enligt ett strikt köp- och säljsystem, där varje fakultet väljer vad och hur mycket städning som önskas och betalar därefter. I vissa fall, som på Naturvetenskapliga fakulteten, köper institutionerna själva upp lokalvård. Kostnaderna för tjänsterna prissätts enligt en modell, där "tung" städning, som exempelvis laboratorier och undervisningslokaler, betingar ett högre pris medan vanliga kontorslokaler prissätts lägre. Den yta som en lokalvårdare städar per dag betecknas, något brutalt för "avverkningsgrad".

**VID GÖTEBORGS UNIVERSITET** ligger den graden på 2 500 kvadratmeter per lokalvårdare per dag, vilket är relativt lite jämfört med hur det ser ut på den privata marknaden, där städningen kan vara tre gånger så hög.

SEKO:s andra krav, som bland annat handlar om att ge fler lokalvårdare andra arbetsuppgifter, att inrätta en vikariepool och att alla lokalvårdare ska ha en egen e-postadress, ställer sig arbetsgivaren positiv till. Dessutom kommer inrättandet av en vikariepool att innebära något fler anställda.

– Jag ser gärna att vi kan öka antalet lokalvårdare, men jag tror inte att fakulteterna är beredda att betala mer för städningen. Vi är nära den ekonomiska smärtgränsen, säger Ingemar Thorén, som är chef för avdelningen för lokaler och försörjning.

Han utesluter också möjligheten att införa sextimmars arbetsdag med full



Lokalvårdaren Lillemor Eriksson är besviken både på facket och arbetsgivaren.

lön, eftersom det skulle innebära en kostnadsökning på 25 procent.

Han får medhåll av Maritha Svensson, som är lokalvårdschef vid universitetet.

– Det är en bra idé, men var ska pengarna tas ifrån? Vi har en väldigt slimmad organisation i dag. Om vi ska skära i kostnaderna, går det inte att få samma städning till en billigare penning. Det innebär också att fakulteterna måste räkna med mindre städfrekvens.

– I stället måste vi arbeta vidare med att ge fler möjlighet att kunna ta andra arbetsuppgifter, som exempelvis att bemanna skrivsalen.

Lennart Olsson tycker att arbetsgivaren skyller ifrån sig och undrar vem som egentligen tar ansvaret för lokalvårdarnas arbetsmiljö.

Sjukfrånvaron bland lokalvårdare vid GU är ganska hög, drygt 40 dagar per år per anställd. Det är dubbelt så högt som genomsnittet vid universitetet, även om frånvaron har minskat kraftigt de två senaste åren. Frånvaron förklaras delvis med att den stora majoriteten är kvinnor över 55 år, som har arbetat många år. Enligt företagshälsovården löper lokalvårdare större risk att drabbas av försättnings- och belastningsskador.

– Att städa har alltid varit ett tungt fysiskt arbete, men man måste försöka

göra det så lätt som möjligt. Och när det gäller städmetoder, material och utrustning har vi kommit ganska långt, säger Maritha Svensson.

**EN ANNAN BRIST** som framkommit, enligt facket, är att inte alla lokalvårdare har regelbundna personalmöten. Ingemar Thorén säger att han tar kritiken på allvar och att det är något som måste förbättras. Men han framhåller att det krävs olika åtgärder för att förbättra arbetsmiljön.

– Vi har satsat en del på kompetenshöjande åtgärder, som exempelvis kurser och omplaceringutbildningar för dem som behöver det. För sex månader sedan genomförde GU, SEKO och Previa tillsammans en hälsodag för alla lokalvårdare. Även kravet på e-post till alla lokalvårdare är en viktig fråga, även om inte alla kan räkna med att få en egen dator.

Förslagen är ett steg i rätt riktning – men räcker inte, menar lokalvårdaren Lillemor Eriksson, 40 år. Hon har arbetat på Medicinareberget i 17 år och bekräftar bilden av att jobbet har blivit stressigare de senaste åren. För Lillemor och hennes närmaste arbetskamrater var det en stor förändring när avdelningen för lokaler och försörjning vid årsskiftet tog över personalansvaret för alla lokal-

vårdare vid Sahlgrenska akademien.

– Under 17 år lade vi upp städningen helt efter vår egen planering, men nu kan vi inte längre bestämma vad vi ska städa och när vi ska ta våra raster, utan vi blir styrda som robotar av vår chef.

Efter så många år i yrket känner hon av värk i handleder och rygg. Just nu har hon varit sjukskriven för ischias i tre veckor.

– Det är klart att kroppen tar stryk. De senaste åren har städningen blivit smutsigare och allra värst är det på vintern när det är mycket snö och slask.

Hon ser gärna att fler lokalvårdare anställs och inte minst att det finns sjukvårkarier som kan hoppa in, när någon blir sjuk, även under en kortare period. Men det får inte gå ut över den egna lönen, menar hon.

Fackens kampvilja kommer väl sent, tycker Lillemor Eriksson. Några större förhoppningar om förbättringar har hon inte.

– Varken facket eller arbetsgivaren har gjort särskilt mycket för oss.

Allan Eriksson

### FAKTA/Lokalvården vid GU

**Antal lokalvårdare:** cirka 100

**Total kostnad:** 27 miljoner kronor (2004)

**Medellön för en heltidsanställd:** ca 16 300 kronor per månad

**Medellåder:** 54 år

**Sjukfrånvaro:** 41,3 dagar per anställd per år (2003)

### Psykologen köper privat lokalvård

Psykologen är den enda institutionen vid Göteborgs universitet som köper lokalvård av ett privat företag.

– Våra erfarenheter är bara positiva, säger chefsadministratör Bengt Carlsson, som var med om upphandlingen 1995, när Psykologen flyttade in i sina nya lokaler på Haraldsgatan.

– Tidigare var vi väldigt missnöjda med städningen. Alla klagade.

För Psykologen kostar städningen årligen cirka 500 000-600 000 kronor och det täcker en heltidsanställd plus extra personal för bland annat daglig städning i undervisningslokaler, storstädning och fönsterputs.

– Kostnaden var något lägre än anbudet vi fick från GU, men det viktigaste är att det fungerar. Och det gör det med den person vi har i dag. Vi betraktar henne som vilken anställd som helst och hon får vara med på personalmöten och andra gemensamma aktiviteter, säger Bengt Carlsson.

## Hanson får pris för sin forskning

**LARS ÅKE HANSON**, professor emeritus vid Sahlgrenska akademien, har tilldelats utmärkelsen Macy-György Award för sin forskning om kopplingen mellan barns immunförsvar och amning.

– Att amning är viktigt för att barnen ska få näring är självklart, menar Lars Åke Hanson. Men forskningen visar också att bröstmjölken även skyddar barnen mot både infektioner och inflammatoriska sjukdomar, inte bara under amningen utan också under kommande år. I fattiga länder skulle ökad amning kunna halvera spädbarnsdödligheten.

Lars Åke Hanson har i många år verkat utanför Sverige, bland annat i Pakistan, Gambia och Costa Rica. Han har bland annat undersökt sjuk- och dödsorsaker hos barn, för att kunna ta fram strategier, för att ge dem en bättre hälsa med ökad chans att överleva.

Parallellt med sin forskning har Lars Åke Hanson arbetat som barnläkare. Han är fortfarande en mycket aktiv forskare.



Lars Åke Hanson

## Samhällsvetarna fyller 40

**SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA** fakulteten fyller 40 år. På eftermiddagen den 22 oktober firas denna stora händelse i hör-salen Sappören.

Fakulteten inrättades 1964 eftersom studentantalet i samhällsvetenskapliga ämnen stigit kraftigt under femtiotalet. 1964 hade fakulteten 2213 studenter.

## Bo Rothstein åter prisad

**PROFESSOR BO ROTHSTEIN** har tilldelats Kungliga Vetenskapssamhällets i Uppsala särskilda pris för ”förnämlig tvärvetenskaplig insats”. Han får priset för sin bok *Sociala fallor och tilliens problem* och motiveringen är bokens ”klargörande framställning av vad som skapar och återskapar institutionaliserat förtroende på alla nivåer av mänsklig samlevnad socialt, ekonomiskt och politiskt”.

Priset utgörs av ett diplom och en prissumma på 50 000 kr och delas ut vid en högtidlig ceremoni på Uppsala slott den 8 oktober i samband med att Vetenskapssamhället fyller 50 år.

Bo Rothstein innehar August Röhss professur vid statsvetenskapliga institutionen.



# Intern opportunist leder till snabbt förfall

**GÖTEBORGS UNIVERSITET** fyller femtio år och det skall naturligtvis firas. Jubileum är kul och i princip bör man i dessa tristessens och den alltmer surmulna politiska korrekthetens tider försöka utnyttja varje tillfälle till fest. Femtio år är nu inte mycket för ett universitet – jämfört med de riktiga gamlingarna som Bologna, Padua, Siena, Oxford och, för all del, våra egna Lund och Uppsala, är GU knappast en tonåring.

**I SOMMAR** har jag läst Paul F. Grendlers imponerande bok om de italienska renässansuniversiteterna (*The Universities of the Italian Renaissance*, Johns Hopkins University Press, 2002). Det är ett tungt historiskt verk som med rätta prisats inom facket. Grendler kombinerar en fin känsla för detaljer med förmåga till synteser och analys av det väldiga materialet. Dessutom skriver han väl, trots sina 600 sidor är boken en njutning att läsa. De italienska renässansuniversiteterna var sin tids Harvard, Yale och Princeton, fixstjärnor på den akademiska himlen där stora och ännu idag betydelsefulla intellektuella genombrott gjordes.

**KANSKE ÄR HANS** analys av dessa lärosätens nedgång och fall det intressantaste kapitlet i boken. Mycket hade naturligtvis externa orsaker, men Grendler pekar ut ett antal interna förhållanden som starkt bidrog till kollapsen under det tidiga 1600-talet och som, tycker jag, har en viss likhet med dagens situation. Denna interna underminering bestod bland annat av följande: Istället för att fortsätta rekrytera utifrån för att dra till sig de riktiga stjärnorna på forskarhimlen, kom man att ge professorsstolar till sina lokala förmågor. Istället för att värna de mest kvalificerade lärosätena, etablerades en mängd lokala småuniversitet vilket ledde till att de akademiska examina kraftigt devalverades. Istället för att sköta sina tjänsteälgganden började professorerna extraknäcka genom att undervisa privat (konsulteriet är tydligen ingen nyhet). Istället för intellektuell argumentering tog

studenterna alltmer till våld (Göteborgskravallernas föregångare?). Kort sagt, den interna opportunisten fick överhanden och ledde till dessa remarkabla institutioners snabba förfall.

**JUBILEER GER** för all del anledning att tänka bakåt, att fira det som varit och glädjas över framgångarna (Arvid Carlssons Nobelpris!). Ett annat sätt att hantera jubileer är att tänka framåt. Den fråga som jag menar 50-årsjubileet ger anledning att fundera över är följande: Vad kommer de som 2054 firar GU:s hundraårsjubileum att säga om oss? Kommer de att säga att det var vid denna tid nedgången började – att det var nu som den interna opportunisten tog överhanden? Att det var nu de aktiva på universitetet började se till sitt eget välbefinnande och i evighet göra planer för sina små interna problem istället för att anstränga sig för att GU skulle bli ett verkligen ledande universitet? Eller kommer de med stolthet att säga att 2004 års kvinnor och män, det var en generation som verkligen rätade upp universitet, som förmådde skilja på stora och små problem, som förmådde sätta hög kvalitet i forskning och undervisning främst. Fick jag påpeka att GU idag har ett tjugotal plan- och måldokument, men inget som handlar om hur vi skall bli ett internationellt ledande universitet.

**KANSKE KOMMER** man då 100-årsdagen skall firas till och med att kunna peka ut någon ny inrättning vid GU som vi etablerat och säga: Det var verkligen framsynt, det satte med en gång GU på världskartan, detta initiativ ställde de rätta frågorna och skapade de verkliga utmaningarna som legat till grund för de intellektuella segrar som 2054 års män och kvinnor kan skörda frukterna av.

**Bo Rothstein (50 år)**

INNEHAR AUGUST RÖHSS PROFESSUR I STATSVETENSKAP

# Om att förtydliga begrepp i språket

**JAG HAR FÅTT FRÅGOR** från två olika personer om skillnaden mellan *hyra* och *förhyra*. Om tonvikten hade legat på *för-* i *förhyra* hade det kunnat betyda "hyra i förväg", så som förbeställa betyder "beställa i förväg", men nu är det ju inte så; betoningen ligger på *-hyra*. I den ena frågan nämns exemplet *förhyrd* plats på skyltar vid parkeringsplatser. Den andra frågeställaren har läst ordet i samband med att universitetet ska hyra lokaler. Det står i en text *förhyr*, *förhyrde* osv. Varför inte bara *hyrd plats* och *hyra lokaler* undrar de som frågat. Svaret är att *förhyra* och *hyra* faktiskt betyder samma sak, men *förhyra* är formellare och har ett mer begränsat användningsområde. Det används främst just i samband med lokaler och fordon och det används inte (längre) i betydelsen "hyra ut". Historiskt sett är *hyra* ett lån från nordtyska under medeltiden medan *förhyra* kom in från samma håll under 1500-talet. *För-* var här ett slags förstärkningsled, liksom till exempel *förmana* i förhållande till *mana* och ursprungligen även *förälska* i förhållande till *älska*. En av dem som frågar ger parallellen *dömd – fördömd*, och undrar om den går att tillämpa på *hyrd – förhyrd*. Nja, kanske inte riktigt så negativt, utan snarare från början med något slags extra ordentlighetsaspekt: "hyrd med stöd av ordentligt avtal" eller något sådant. Men den betydelskillnaden är inte levande i dagens svenska.

Att på olika sätt förstärka och tydliggöra vad man vill ha sagt förekommer i alla språk. Om en sådan för-

stärkning blir mycket vanlig leder det ofta till betydelseförändringar, som för *förälska* (sig), och ibland också till grammatiska förändringar. Ett exempel på det senare är att den franska negationen *ne* allt oftare förstärktes med *pas*, vilket betydde "inte ett steg". När jag läste franska i skolan fick vi lära oss att *inte* på franska hette *ne...pas*. (Man kan jämföra med att *inte* på svenska alltid skulle förstärkas med *alls*, så att det normala sättet att förneka något skulle vara *inte alls*.) Så småningom föll i vissa former av franskt talspråk *ne* bort, och bara *pas* återstår. Det får då ensamt bära negationsbetydelsen. Att det skulle gå lika långt med förstärkningen *tillbaka* i uttrycket *sedan två år tillbaka*, som jag också har fått en fråga om, verkar inte särskilt troligt för närvarande. Men teoretiskt finns möjligheten.

Tydlighet i en annan dimension gäller angivande av kön. I en fråga undras varför många sportjournalister talar om *hopperskor*, *kasterskor*, *löperskor* osv. Ja, det är förstås för att markera kvinnligt kön. En annan fråga är emellertid varför man vill markera det. I Sverige har den officiella politiken i flera decennier varit att inte använda feminina ändelser i sådana fall. *Förskolelärarinnor* blev *förskolelärare* till exempel. I andra länder, t ex Tyskland, har man tvärtom velat poängtera att det är just kvinnor som är aktiva vid sidan av män och därför skapat flera nya femininändelser, som *Studentinnen* "studentskor" vid sidan av

*Student*, som numera enbart betecknar manliga studenter. Så är det ju inte i svenska, där *student* betraktas som könsneutralt. Valet av strategi är olika (liksom de språkliga genussystemen).

Skicka dina frågor direkt till:  
kerstin.noren@svenska.gu.se



Kerstin Norén

INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET, PROREKTOR

## Freud chockade sin samtid

**Att 1900-talet** inleds med publiceringen av Sigmund Freuds bok *Die Traumdeutung* är en händelse som ser ut som en tanke. Få böcker har haft ett så stort inflytande på 1900-talets tänkande som just Freuds *Drömydning*.

Psykoanalysens grundare Sigmund Freud, 1856–1939, hade upptäckt att drömmar ofta har ett dolt innehåll som drömmaren själv är ovetande om. Genom att låta patienten associera fritt till de olika händelserna i drömmen kan bortträngda och oanade önskningskomma i dagen. Det är genom att tyda sina drömmar som människan får tillträde till det omedvetna, menade Freud, och drömydning fick en central plats i psykoanalytisk teori. Och med samma metoder som man analyserar drömmar kan man också förstå andra yttringar av psyket, som exempelvis felhandlingar, felsägningar och felskrivningar, menade Freud.

Freuds idéer blev mycket uppmärksammade – inte minst i USA kom psykoanalysen att få en framträdande roll. Men han chockerade också sin samtid. Särskilt påståendet om sexualitetens betydelse för individens utveckling ansågs av många stötande. Och hans teorier om barns sexualitet fick flera av hans efterföljare, bland dem Carl Gustaf Jung, att så småningom bryta med honom.

Freuds teorier om det undermedvetna påverkade samtiden även inom andra områden än psykologin. Konstnärer, författare, filosofer – alla inspirerades de av Freud, från Salvador Dalí, Marcel Proust, André Breton till Alfred Hitchcock.

**Freud var också** intresserad av samhällsfrågor. I *Vi vantrivas i kulturen (Das Unbehagen in der Kultur)* kritiserar han den moderna tidens krav på ständiga uppoffringar och försakelser.

– Den bok UB äger är ett ganska slitet exemplar av första upplagan från år 1900, berättar bibliotekarie Anders Larsson. Många av UB:s böcker kommer ju från donationer – eller köp, så även denna, och man kan inte låta bli att förundras över hur kompletta UB:s samlingar blivit på grund av donationerna. Boken har tillhört Oswald Külpe, 1862–1915, tysk filosof och psykolog, och är ett ströförvärv, troligen köpt vid antikvaristauktion. Boken måste vara ett ganska tidigt förvärv eftersom den saknar accessionsnummer. Man vet alltså inte exakt när den införlivades i samlingarna.

Eva Lundgren





## Val av arbetsmiljöombud

**NU ÄR DET DAGS** för val av arbetsmiljöombud och ersättare. Detta ska göras i god tid före årsskiftet, då nuvarande mandatperiod går ut (mandatperioden är tre år).

Ett ombud och en ersättare utses för varje arbetsmiljöområde, som normalt är en institution. Vid större institutioner kan dock flera utses.

Arbetsmiljöombuden är de anställda företrädare i arbetsmiljöfrågor på arbetsplatsen, oavsett facklig tillhörighet, men anmälan görs till det fack som den anställda tillhör. Nuvarande ombud kan väljas om.

Huvudarbetsmiljöombud, som ska samordna arbetsmiljöombudens verksamhet, ska också utses för en ny mandatperiod och detta görs bland valda arbetsmiljöombud.

Utöver detta ska också de lokala arbetsmiljökommittéerna utse ledamöter för en kommande treårsperiod för såväl arbetstagsarsidan som arbetsgivarsidan.

För mer information, ta kontakt med skyddsingenjör Christina Svensson, telefon: 773 1129, e-post: Christina.Svensson@adm.gu

## Ny ingångssida för näringsliv

**WWW.GU.SE/NARINGSNLIV** – lägg den adressen på minnet. För nu har ingångssidan för näringsliv och samhälle på GU:s webb strukturerats om och fräschats upp så att det ska bli enklare att hitta.

– GU samarbetar med företag, kommuner och organisationer inom forskning, utveckling och utbildning. Vi befärar att vissa besökare som inte är så väl bevandrade i vår komplexa organisation inte hittar rätt funktion eller person. Även den som inte vet så mycket om GU ska kunna hitta, betonar Gustav Bertilsson Uleberg, som är en av dem arbetat med projektet.

– Vi har gjort en ingång som fokuserar på fem intresseområden som är anpassade till besökarnas behov. Tanken är att ingången representerar hela universitetet. Det är också viktigt att adressen är gemensam, lätt att komma ihåg och kan användas i extern kommunikation.

- De fem intresseområdena är:
- Kompetensutveckling
  - Examensarbete och jobb
  - Idéutveckling, kommersialisering och avtal
  - Samarbete med forskare och studenter
  - Stöd och finansiering för forskning.

# Nationellt arkiv tillvaratar forskarens intressen



Dokumentation är a och o för forskare. SSD erbjuder en möjlighet att samla in och sprida data i hela världen.

**Vilka studier har gjorts om dödsor-saker i södra Sverige? Och vem har undersökt biståndsviljan i Uruguay på 60-talet?**

**SSD – Svenskt Samhällsvetenskaplig Datatjänst – ger svar. För SSD, det svenska navet i ett internationellt nätverk av dataarkiv i 40 länder, har tillgång till tiotusentals studier inom samhällsvetenskap och humaniora.**

**SVERIGES NATIONELLA** dataarkiv, SSD, har samlat in data inom humaniora och samhällsvetenskap sedan 1981. Genom arkivet kan forskare och studenter ta del av cirka 800 svenska studier samt tiotusentals internationella undersökningar.

– Dokumentering av forskningsprojekt är något man bör tänka på tidigt – helst redan när man skriver sin ansökan, menar Iris Alfredsson, biträdande föreståndare för SSD. Det material som samlats in för dyra skattepengar bör ju tas om hand, dokumenteras och arkiveras för framtiden. Men även för forskarens egen skull är det betydelsefullt att man låter arkivera materialet – exempelvis om man vill gå tillbaka till studier man gjort för flera år sedan. Dessutom gör vi materialet sökbart och tillgängligt för forskare både i Sverige och utomlands, vilket förstärker spridningen av forskningsresultaten och att ny forskning länkas till redan insamlade data.

Mycket tid och möda kan också sparas om en forskare eller student i ett tidigt skede får veta vad som redan gjorts inom det område man arbetar.

– Många stora forskningsprojekt bygger nästan uteslutande på textdokument. Somliga står och samlar damm i stora pärmar ute på de olika institutionerna. När forskaren sedan pensioneras försvinner materialet – vilket innebär att oersättligt material går förlorat. En studie från 1975 går ju inte att göra om.

Arkivering handlar till stor del om att göra materialet begripligt för en sekundär-analys. För att göra detta krävs bra metadata – för SSD:s del gäller det att noggrant verifiera materialet och organisera det enligt internationell standard.

– Dokumentationen av en studie består i regel av tre delar: projektbeskrivning, studiebeskrivning och variabelbeskrivning. Vi stöder hela processen med professionell rådgivning.

**CESSDA** heter den europeiska samarbetsorganisation där bland andra SSD ingår.

– Där arbetar vi exempelvis med att ta fram ett system, där det går att söka på svenska nyckelord för att få information om studier i hela världen, förklarar Henrik Oscarsson, en av medlemmarna i SSD:s styrgrupp. Vi försöker också skapa en projektdatabas om pågående projekt för att underlätta det internationella utbytet av data.

I samarbete med CESSDA är SSD också engagerat i EU-projektet MetaDater.

– Det är ett treårsprojekt med syfte att underlätta och standardisera arkivhanteringen i Europa. Vi försöker få fram en standard för dokumentation och hoppas kunna hitta ett enkelt system där vi kan

skicka dokumentationsmjukvara till forskarna så att de själva kan sköta dokumentationen – vilket förstärker att det blir billigare för forskaren.

Särskilt på statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet uppmuntras studenter och forskare att använda det nationella arkivet. Men många fler skulle kunna utnyttja den möjlighet till dokumentation och information SSD ger.

– **I MÅNGA LÄNDER** är arkivering en mycket prestigefylln hantering, berättar SSD:s Torbjörn Berglund. Zentralarchiv i Köln har exempelvis ett sjuttioårigt anställda och även NSD i Norge är stort. Här i Göteborg arbetar bara nio personer med arkivet. Exempel på forskningsdatamängder som kan beställas från SSD är serien av Europabarometerundersökningar, SOM-institutets undersökningar, valstatistik sedan demokratins första år samt Levnadsnivåundersökningen. I samlingsarna ingår även samtliga partiprogram och valmanifest i Sverige sedan 1902 samt data från myndigheter och opinionsinstitut.

**Eva Lundgren**

### SSD-fakta

SSD är den nationella akademiska datatjänsten för humaniora och samhällsvetenskap. SSD är en serviceorganisation för alla svenska universitet och högskolor med huvuduppgift att bevara och sprida kvantitativa och kvalitativa studier.

SSD ingår i ett internationellt nätverk av dataarkiv.

För mer information: [www.ssd.gu.se](http://www.ssd.gu.se)

# Jubileumsveckan drar igång



Högst upp: Sven B Ek startade Humanistdagarna för tjuo år sedan. Och för femtio år sedan föddes Göteborgs universitet. Därför blir det bland annat jubileumsrevy: Nu var det 1954 – en hyllning till femtiotalet – klämodet, världshändelserna, filmerna, men främst musiken. Nedan: Studenter på Världsmusikprogrammet som deltar i Universitetets vecka i Bergsjön

**GERD MILLER** tecknade på 50-talet den moderna kvinnan. Vem var hon? Lena Johansson berättar under en lunchföreläsning.

Feministiska debattörer – bortglömda i dag men betydelsefulla på 20-talet – vad gjorde de? Ulrika Knutson förklarar.

Och i stadsdelarna spelas världsmusik, diskuteras flyktingpolitik och debatteras självbild.

Det är alltså åter dags för Universitetets vecka.

GU fyller 50 – och Humanistdagarna fyller 20 – vilket kommer att märkas på olika sätt under den tio dagar långa veckan.

Bland annat ska Sven B Ek berätta hur det gick till när Humanistdagarna drog igång, vilket så småningom ledde till Universitetets vecka.

Sahlgrenska akademien har två kvällar i stället för en dag, där frågan hur det är att vara anhörig tas upp ena kvällen, medan idrottsmedicin är tema den andra.

Handelshögskolan kommer bland annat att bjuda på diskussioner om etik – och om hur det går ihop med affärsverksamhet. Och under Utbildningsvetenskapens kväll får man veta mer om hur bra svenska barn egentligen läser och om varför ungdomar inte gillar fisk.

För sju år sedan skickades en amerikansk-europeisk rymdsond iväg mot Saturnus. Sonden har nu kommit fram och har redan börjat skicka information till jorden, berättar Maria Sundin, som ska medverka vid Naturvetenskapens kväll.

IT-universitetet visar sina nya lokaler och under Konstnärernas kväll spelas bland annat scener ur pjäsen Ansiktet.

I Bergsjön ska flyktingpolitik diskuteras.

Arrangemanget ingår i Kulturmöten i Bergsjön – ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Medborgarkontoret i Bergsjön, Kurdiska kvinnoföreningen, Bergsjön Somali Kommitté, Kvinno-center och Intresseorganisationen för folkhögskolorna i Göteborg, berättar Elbisa Kapetanovic vid stadsdelens Medborgarkontor. Frågor som vem som är flykting, vilka rättigheter flyktingar har och liknande kommer att tas upp.

En nyskriven pjäs om Harry Martinson ska också visas – men författaren själv är inte med i pjäsen.

Den handlar om ett möte 1919 mellan den femtonårige Harry och Margaret Kjellberg på Jonsereds station, berättar Pamela Jaskoviak, som skrivit pjäsen. Hon var en fin dam som skaffade jobb åt den utsultne Harry Martinson och betydde mycket för honom även senare. Men egentligen handlar pjäsen om en författarinna som grubblar över denna Margaret Kjellberg och vem hon egentligen var.

Och Universitets-TV gör inslag under hela veckan som pågår från den 1 till den 10 oktober.

## Vetenskapslandet startar

**DEN 29 SEPTEMBER** klockan 22.00 börjar *Vetenskapslandet* sändas i SVT:s och UR:s nya satsning – Kunskapskanalen. Det halvtimmige långa programmet, som samordnas och produceras av Universitets-TV vid GU, kommer att de vill vara med och veckan under hösten. Innehållet bygger helt och hållet på inslag gjorda vid landets universitet och högskolor.

– Det händer intressanta saker över hela landet när det gäller forskning och utbildning. Och mer än hälften av våra 39 lärosäten har redan anmält att de vill vara med och producera inslag till *Vetenskapslandet*, säger Cecilia Anderson Edwall, redaktör vid Universitets-TV och projektledare för *Vetenskapslandet*.

Varje program innehåller fyra till sju reportage plus kortare inslag och telegramnyheter. Kunskapskanalen sänds på samma frekvens som nuvarande Barnkanalen, 18.00 till 23.00. Det behövs digitalbox för att se kanalen, men inslagen kommer även att finnas tillgängliga via webbplatsen forskning.se, och programmet finns i UR:s medicbibliotek. För mer information se: [www.kunskapskanalen.se](http://www.kunskapskanalen.se)

## Nya namn

**MALIN ÖSTLING** är universitetets nya kvalitetssamordnare. Hon kommer att arbeta med att utveckla och upprätthålla universitetets kvalitetssystem och samtidigt vara en resurs för fakulteterna.

Lena Danielsson är gemensamma förvaltningens nya chef för interntrevisionen.

## Godstransport i hissar förbjuds

**FÖRRA HÖSTENS** svåra hissoolycka har nu fått konsekvenser. Efter utredning har

Arbetsmiljöverket beslutat att från och med 1 oktober förbjuda godstransport i hissar som saknar skyddsanordning. Universitetet och två av universitetets hyresvärdar har överklagat beslutet och inväntar regeringens ställningstagande. Övriga hyresvärdar planerar åtgärder som kommer att genomföras successivt. Samtliga anställda bör iakttäta stor försiktighet vid transport av gods samt att noga observera och följa skyltningen vid och i hissarna.

# GU DATORN

**Mobil lättvikts**

**Mobil**

**Stationär**

## Köp den av Computime

Vi är ramavtalsleverantör av persondatorer, bildskärmar och tillbehör

GU:s PC-Utvärderingsgrupp gav Computime högsta möjliga poäng på:

- ✓ Referenser ( interna, externa )
- ✓ Service / Support
- ✓ Leverans / Logistik / Säkerhet

**COMPUTIME**  
ELECTRONICS AB

Kungssporten 3A, 427 50 Billdal  
Tel 031-91 41 69, Fax 031-91 32 18  
E-post [info@computime.se](mailto:info@computime.se)

[www.computime.se](http://www.computime.se)



# Svagt intresse för delpension

Hittills har knappt 70 anställda nappat på erbjudandet att ta delpension för att kunna varva ner fram till pensionen. Detta trots att 20 procents delpension inte kostar den egna verksamheten ett öre.

**Brist på information och oklarhet kring vad som gäller, är en orsak till ointresset, tror SACO.**

**SEDAN 2003** har statligt anställda som fyller 61 år möjlighet att söka delpension motsvarande mellan 20 och 50 procent av heltid. Avtalet ger den anställda en möjlighet, inte en rättighet, att gå ner i tjänst.

Totalt finns 20 miljoner kronor i en gemensam pott, enligt ett särskilt avtal

mellan arbetsgivaren och facken. Hittills har endast 1,6 miljoner kronor utnyttjats och tiden rinner iväg snabbt. Slutdatum är 2005.

– Fler borde kunna söka delpension. Det verkar finnas en brist på information och ointresse, spekulerar Inger Wilgotson-Lundh, ordförande för SACO.

Att ta ut delpension är i vilket fall som helst förmånligt för den enskilde. Vid en minskning av arbetstiden med 20 procent blir löneavdraget bara 8 procent. För institutionen blir det ingen kostnad alls. Det blir det, däremot, om den anställda beviljas delpension på mer än 20 procent. Då får institutionen gå in och täcka den kostnaden.

Vid Göteborgs universitet hade bara 68 anställda beviljats delpension vid halvårsskiftet 2004. Av dessa kommer de flesta, 38, från OFR/S, och endast 2 från SEKO. Andelen som sökte och beviljades delpension var cirka 14 procent, vilket ligger i linje med riksgenomsnittet.

**DEN STÖRSTA GRUPPEN** utgörs av administratörer och adjunkter. Sammanställningen visar också att adjunkter och lektorer i större utsträckning än andra fått delpension på 40 och 50 procent.

Enligt SACO:s representant Jan Jonasson finns det en utbredd oklarhet kring reglerna.

– Det är många som undrar när man kan ta ut delpension, hur mycket man får i lön när man går ner till halvtidsarbete och varifrån pengarna kommer.

En annan orsak till det bristande intresset kan vara institutionernas dåliga ekonomi, som gör det svårt för prefekter att bevilja delpension i den omfattning som den anställda vill.

– Det kan vara besvärligt att begära 50 procent. En felaktig uppfattning är att kostnaderna blir för höga om många skulle välja delpension på 20 procent, säger Jan Jonasson.

Allan Eriksson

## En möjlighet att trappa ner



Birgitta Vallander mår bättre och känner sig piggare sedan hon tog chansen att få delpension.

**Birgitta Vallander, 61-årig laboratorieassistent på zoologiska institutionen, är hittills den enda på Naturvetenskapliga fakulteten som fått delpension.**

**SEDAN DEN 1 APRIL** tjänar hon knappt en tusenlapp mindre i månaden, men tycker att fördelarna långt överväger nackdelarna.

– Jag har det väldigt bra och är ledig två eftermiddagar i veckan, och det fungerar perfekt. Jag mår mycket bättre nu och känner mig gladare än tidigare, säger hon.

Birgitta Vallander har arbetat vid universitetet i nästan hela sitt yrkesliv.

Hon började på fysiologiska institutionen 1961, då som 17-åring, med att koka kaffe och kopiera undervisningsmaterial. Sedan vidareutbildade hon sig till laboratorieassistent och har haft olika arbetsuppgifter. De senaste åren har hon också varit fackligt aktiv.

Trots att det är förmånligt med delpension är Birgitta Vallander, än så länge, den enda på fakulteten som tagit vara på möjligheten.

Hon är inte alls förvånad över det bristande intresset.

– **MÅNGA HAR FÅTT** en förmånligare avtalspension. I och med att fakulteten haft ekonomiskt underskott har många

över 60 år erbjudits att ta en avtalspension på 70 procent. Sedan har de återanställts på 30 procent, vilket i praktiken innebär att de får full lön trots att de bara arbetar en och en halv dag i veckan.

Denna lösning var inte aktuell för Birgitta, som i sin tjänst både har ansvaret för studentlaboratorierna och djurskötseln. I så fall hade institutionen varit tvungen att anställa någon annan person för dessa arbetsuppgifter. Avtalspension ges inte om det råder arbetsbrist. I stället kunde hon ganska lätt avsäga sitt fackliga uppdrag på 20 procent.

– Jag är inte alls bitter på arbetsgivaren. Jag var egentligen inte särskilt intresserad av avtalspension, utan trivs bra med att arbeta 80 procent. De andra som bara jobbar 1,5 dag i veckan hamnar lätt utanför arbetsgemenskapen och det blir inte särskilt bra.

Enligt ett tidigare avtal för laboratorieassistenter kan hon gå i pension vid 63 års ålder, men Birgitta tar ett år i taget och utesluter inte möjligheten att jobba fram till 65 år.

**SJÄLV SER HON** positivt på delpensionen. Även om hon kan förstå att en del ensamstående kvinnor tvekar eftersom det ger en något lägre inkomst och kan påverka den framtida pensionen.

– Jag tror att många är rädda för att arbetsmängden inte minskar om man tar delpension, man ska göra 5 dagars arbete på 4 dagar och då har man inte fått en bra lösning. Däremot anser jag att delpensionen är en bra möjlighet att trappa ner till pensionsdagen. Det är inte bra att man plötsligt ska sluta från en dag till en annan, säger Birgitta Vallander.



# Böckerna ska bli billigare

1 augusti har GU:s nya ramavtal för böcker trätt i kraft. Fem tidigare leverantörer är kvar, samtidigt som två nya tillkommit: Akademibokhandeln och AdLibris. Internetbokhandeln Bokus finns däremot inte längre med.

**– PRISERNA HAR PRESSATS**, både på de svenska och utländska böckerna. De som vi har valt ut är de som kan erbjuda bra priser, stort sortiment och snabba leveranser. Det är fortfarande fraktfria leveranser och inga faktureringsavgifter får tillkomma, säger Sinikka Ankarling, som är ordförande i bokgruppen.

Dessutom ska bokleverantörerna kunna ge pålitlig information om tillgänglighet och erbjuda teknisk service på böckerna, vad gäller stöldmärkning och plastning.

**UNDER DE TRE** kommande åren – med eventuell förlängning i ytterligare två år – ska GU-anställda bokinköpare alltså vända sig till följande bokleverantörer: AdLibris, Akademibokhandeln, Bokhandeln Aniara, Göteborgs Studentbokhandel, Dawson Books, F. Delbanco eller S.L. Books.

I upphandlingsenhetens databas ska man kunna gå in och läsa avtalen och bilagorna för att bland annat lättare kunna göra prisjämförelser; där ska även finnas steg-för-steg-guider för hur man beställer böcker. På GU:s portalsida kommer det också att finnas en direktlänk högst upp i menyn till Bokinköp.

**VARJE ÅR KÖPER** GU böcker, tidskrifter och databaser för 40 miljoner kronor och det motsvarar cirka 5 procent av universitetets inköp. UB svarar för den största delen, närmare 60 procent, av inköpen.

Gå direkt till ramavtalsdatabasen: <http://ramavtal.adm.gu.se/>

## Debattkväll med rektor

**KOM OCH STÅLL** frågor till rektor och diskutera temat arbetsmiljön för studenter. Är tillgången till datorer, läsplatser, grupprum, mikrovågsugnar och bostäder tillräcklig? Och hur hanterar man tentaångest och stress? Personer som på olika sätt kan svara på frågor eller påverka studenternas studiemiljö kommer att medverka.

Tisdag 5 oktober kl. 18.00  
Plats: Handelshögskolan, B32

# Universiteten får bra betalt för kompetenssatsning

Nu satsar regeringen på kompetensutveckling av personal inom skola, vård och omsorg. Det handlar om 6 000 personer inom kommun och landsting som får möjlighet att kombinera sitt arbete med halvtidsstudier vid högskola eller komvux.

86 000 kronor per helårsstudent är vad lärosätena får i ersättning.

**GENOM EN SÄRSKILD** mikrosajt, en annonskampanj och via direktutskick till personalchefer inom kommun, sjukhus och vårdcentraler, har GU under sommaren informerat om möjligheterna till kompetensutveckling. Kampanjen har fått namnet Nystart.

– Beslutet kom från regeringen alldeles innan sommaren så vi har fått arbeta snabbt för att få igång kampanjen, berättar projektledaren Gustav Bertilsson Uleberg, vid avdelningen för information och omvärldskontakter. På möten med fakultetsrepresentanter samt med budget- och planeringsdirektör Per-Erik Eriksson var alla överens om att det fanns flera argument att delta. Inom GU deltar sålunda alla ämnesområden och fakulteter och erbjuder ett brett urval ur sitt kursutbud.

De som främst kan komma i fråga



Annonssom syns i västsvenska dagstidningar under juli-augusti.

för utbildning är ofrivilligt halvtidsanställda inom skola, vård eller omsorg. Det är arbetsgivaren som identifierar de personer som behöver öka sin kompetens och som anmäler till CSN. Studenten får 3 800 kronor per studiemånad. Lärosätet får motsvarande 86 000 per helårsstudent.

– Den sökande måste vara mellan 25 och 55 år och GU ställer vanliga krav på förkunskaper. Det kan handla om en person som arbetar inom tandvården och behöver lära sig mer engelska eller en fysiklärare som behöver förnya sina kunskaper inom något specialområde.

Det handlar om max halvtidsstu-

dier och satsningen är tidsbegränsad – från och med hösten 2004 till och med hösten 2005.

– Kombinationsutbildning kan precis som traditionell uppdragsutbildning ge guldkant på tillvaron för institutionerna, menar Gustav Bertilsson Uleberg. Det finns ett intresse på fakulteterna för det här och självklart är det jätteintressant att få in studenter som kommer direkt från arbetslivet och som kan ge nya infallsvinklar på ämnet.

Läs mer på: [www.gu.se/kompetensutveckling](http://www.gu.se/kompetensutveckling)

## Den sexualiserade människan Frigörelse eller exploatering?

**Vetenskapsrådets kommitté för genusforskning inbjuder till en konferens**

**Tid:** Tisdagen den 16 november 2004, kl 9.30–ca 16.30

**Plats:** Stockholm, Norra Latin, Drottninggatan 71b

På 1970-talet drev kvinnörörelsen sexuell frigörelse som ett projekt. Idag diskuterar vi sexualisering som tvång och övergrepp. Vad har hänt på vägen? Genuskommittén har inbjudit en rad forskare från olika discipliner till en endagskonferens för att belysa och ge perspektiv på utvecklingen.

Inledningstalare är Suzanne Osten. Därefter följer föreläsningar av Pia Laskar (idéhistoria), Fanny Ambjörnsson (skola), Anja Hirdman (media), Anette Dina Sörensen (media), Anna Wahl (ekonomi) och Christian Diesen (juridik). Det blir även tid för diskussion.

Konferensen är öppen och vänder sig till forskarsamhället, beslutsfattare och allmänheten. Syftet är trefaldigt. Den vill belysa en pågående samhällelig förändring. Den vill tydliggöra på vilka sätt genusforskningen kan bidra till bättre analys och förståelse av denna förändring. Den vill initiera och stimulera forskning inom detta fält.

Konferensen är avgiftsfri. Vetenskapsrådet bjuder på kaffe och lunchsmörgås.

Anmälan till konferensen görs antingen per e-post till [pia.siirala@vr.se](mailto:pia.siirala@vr.se) eller per fax till Pia Siirala, fax nr: 08-546 44 210 eller per post till: Pia Siirala, Vetenskapsrådet, 103 78 Stockholm senast den 2 november 2004.

Eventuella frågor rörande konferensens innehåll besvaras antingen av Vera Novakova, forskningssekreterare tfn: 08-546 44 147 [vera.novakova@vr.se](mailto:vera.novakova@vr.se) eller av Lisbeth Larsson, professor, tfn: 031-7734556 eller 031-97559.

**Välkomna till Norra Latin den 16 november!**



# Människan bakom tankarna lockar mest

text: EVA LUNDGREN foto: HILLEVI NAGEL

**Var sjutton har jag gjort av bilnycklarna? eller**

**Vad är det att vara människa?**

Den första typen av frågor upptar våra tankar mest hela dagarna. Men det är den andra typen Ingemar Nilsson egentligen vill ägna sig åt.

Han är professor vid institutionen för idé- och lärdomshistoria.

**HAN BOR PÅ LANDET**, fyra och en halv mil utanför Göteborg, på en gammal gård med utsikt över sjön Mjörn. Huset skiner vitt – Ingemar Nilsson har ägnat sommaren åt att måla om. Emellanåt kavlar han upp ärmarna och hugger ved också. Eller röjer i skogen.

För den sortens arbete ger tillfredsställelsen av ett synligt resultat.

Riktigt så är det inte med arbetet på institutionen.

– När jag åker hem efter dagens slut vet jag aldrig om jag tagit några steg framåt – eller om jag i stället

**” Jag var väl något av en passiv sympatisör inom vänstern, inte mer. Men jag saknar den debattglädje som fanns då. I dag diskuterar inte studenterna – eller också gör de det när vi professorer befinner oss någon annanstans.**

raserat det jag byggt upp dagen innan. Det beror på att det inte finns så många tydliga mål inom mitt ämne. När jag skriver på en bok till exempel, dyker ofta under arbetets gång en mängd intressanta frågor upp, så när jag väl är färdig med boken har jag en underlig känsla av att det var något helt annat jag borde ha skrivit om.

**HAN JOBBAR HELST** till tonerna av klassisk musik, gärna Bach. På skrivbordet i hans arbetsrum ligger en av hans böcker: *Medicinens idéhistoria* från 1998, författad tillsammans med läkaren Hans-Inge Peterson.

– Det är en kursbok till en kurs såväl för läkar- och sjuksköterskestuderande som för humanister. Kursens syfte var att överbygga skillnader mellan hur vårdpersonal och patienter ser på medicinen. För medicin är ju inte bara naturvetenskap – utan också samhällsvetenskap och politik. Tanken var att studenterna skulle ställa sig frågor som: Vad vill vi egentligen med vården, vad är meningen med den? Och vad går utbildningen i

själva verket ut på? Inom läkarutbildningen läser studenterna exempelvis en hel del molekylärbiologi. Och psykologistuderande ägnar mycket tid åt statistik.

– Det är viktigt och nödvändigt – men vi är ju också på det klara med att empati är mycket betydelsefullt inom vården. Vår tid lider kanske av en övertro på vetenskap – så kallad scientism – samtidigt som vi vet att den bästa psykologen inte alltid är den som tillägnat sig mest forskningsresultat. Och den bästa läkaren är kanske den som genom många års erfarenhet lärt sig tolka tecken på ett sätt man inte nödvändigtvis kan beskriva i en bok.

Förhållandet mellan teori och praktik inom yrken som ska vila på vetenskaplig grund – som läkarens, psykologens, lärarens – intresserar Ingemar Nilsson mycket.

– Forskningsresultat handlar ju ofta om genomsnittsvärden. Hur använder man dessa kunskaper när man har en patient av kött och blod framför sig? Och hur påverkas vi av olika idéer om vad en människa egentligen är – som exempelvis den kristna, biologiska eller existentiella människosynen?

**NÄR INGEMAR NILSSON** kom som student till Göteborgs universitet för 40 år sedan valde han att läsa i första hand psykologi – idé- och lärdoms historia studerade han mest för att få lite balans till all statistik psykologiämnet förde med sig.

Men institutionen för idé- och lärdoms historia var speciell – en liten institution med familjär stämning där viktiga frågor ständigt diskuterades. En miljö där det var lätt att känna sig som hemma.

– Idé- och lärdom låg i en liten tråkåk i landeriet Johanneberg tillsammans med grekiska och antikens kultur- och samhällsliv. Där fanns ett rum till professorn, ett kök, ett seminarierum och en liten garderob där sekreteraren satt. Det sprang rättor över gården – men för oss var det som ett litet hem.

Ingemar Nilsson var först dubbeldoktorand i både psykologi och idéhistoria – men valde till slut bort psykologin.

– För underligt nog märkte jag att det var inom idéhistoria jag verkligen kunde ägna mig åt psykologi. För även om de olika idéer och tankar jag studerade var spännande var det ändå människorna bakom tankarna som intresserade mig mest.

*Medicinens idéhistoria* handlar alltså lika mycket om de enskilda läkare, barnmorskor och forskare som verkat under olika tider, som om de idéer de ägnat sig åt.

Och när han, tillsammans med Bo Lindberg, skrev *Göteborgs universitets historia* i två band, var det åter de spännande personligheterna som mest fångade intresset hos Ingemar Nilsson.

– Vi skrev verket i samband med 100-årsfirandet av Göteborgs högskola 1991 – men det kom inte ut förrän fem år senare. Att skriva universitetets historia kändes lite grand som att släktforska. Vi plöjde igenom arkiven och gick igenom mängder med material och jag fick lära känna mitt universitet på ett sätt som varit omöjligt annars. GU har vissa särdrag som jag tycker är värdefulla – här finns befriande lite av tyngande akademiska traditioner och större frihet att arbeta som man vill. Till skillnad från i Uppsala och Lund, där universiteten är så dominerande, finns här en balans mellan staden och universitetet som jag tror är välgörande för båda parter.

Mycket intressant har förstås hänt under de här åren.

– Bland annat byggdes ju en helt ny medicinsk fakultet upp som blev ledande i Sverige inom många områden, trots att Karolinska Institutet, Lund och Uppsala både hade bättre resurser och en annan tradition. Det visar att det ibland kan vara bra att bygga nytt från grunden – då behöver man inte underordna sig gamla fastlåsta strukturer. Flera unga begåvade professorer kom hit då, som Arvid Carlsson och Björn Folkow.

Göteborgs universitet var också universitetet som gav utrymme åt gränsoverskridande forskning – bland annat bildades det numera nedlagda Centrum för tvärvetenskap 1972. Och inom pedagogik fanns Kjell Härnqvist som gjorde utbildningsvetenskap vid GU till ledande i landet.

**DET FINNS MYCKET** spännande att säga om Göteborgs universitets historia – men hur pass viktigt är den egentligen för universitetets anställda att känna till?

– Jag tycker att man, i varje fall om man har en ledande funktion inom universitetet, bör ha lite kunskap om vad det är för ett universitet man befinner sig vid. Och är man doktorand kan det vara svårt att förstå varför ett visst kunskapsområde är som det är om man inte vet åtminstone något om hur området vuxit fram. Varför driver ens handledare just den här frågan i stället för det där? Det kan bero på den tradition som funnits inom ämnet, kanske sedan lång tid tillbaka.



Historia och idéhistoria är ämnen som varierat ganska mycket i popularitet i olika tider.

Under det radikala 70-talet var särskilt idéhistorikerna i Göteborg kända för sin internationella inriktning. Här fanns också Kurt Aspelin och Sven-Eric Liedman som med sina starka vänstersympatier kunde ställa till med ganska hetsiga debatter.

– Jag var väl något av en passiv sympatisör inom vänstern, inte mer. Men jag saknar den debattglädje som fanns då. Idag diskuterar inte studenterna – eller också gör de det när vi professorer befinner oss någon annanstans.

Under åttiotalet var historia närmast ett suspekt ämne – för att nu, under 2000-talet, åter anses så viktigt att det till och med upphöjts till ett av gymnasieskolans kärnämnen.

– Jag tror att den allt snabbare globaliseringen ökat vårt behov av att förstå vår egen kultur – och därmed även andra kulturer. Man kan lära sig hur exempelvis muslimer tänker genom att studera deras kultur. Men man kan också förstå andra synsätt genom att undersöka hur vi i Sverige tänkte exempelvis på 1700-talet. I dag är historiemer inriktat på det individuella ödet och på kulturhistoria än förr, vilket också gör det mer intressant för många.

**NÄR INGEMAR NILSSONS** doktorander vill diskutera avhandlingsämne är det just detta, vikten av ett lite längre historiskt perspektiv, han gärna vill föra fram.

– Mina studenter vill ofta skriva nutidshistoria – men jag försöker få dem att förstå att man kan fördjupa ämnet genom att ha en lite längre överblick. Vill någon skriva om risker med elstrålning kan det vara intressant att titta

efter vilka miljörisker man talade om för hundra år sedan – gifter i väggarna till exempel. Och undrar någon över Göran Perssons statsmannamanér med eget herresäte och alltmer makt centererad kring sin person, kan det vara givande att jämföra med exempelvis Per-Albin Hansson, som satte en ära i att leva på ett sätt som inte skilde sig så mycket från hans väljares. Jag försöker också få studenterna att våga ta ut svängarna lite grand – det gäller att skriva det man tror och sedan argumentera för det, även om man inte är hundra procentigt säker.

Ingemar Nilsson har just avslutat en undersökning av John Landquists liv och verk. Han var filosof, och gift med Elin Wägner, och del av det tidiga 1900-talets intellektuella liv.

**– JUST BIOGRAFIER ÄR SPÄNNANDE.** Jag har tidigare skrivit om Andreas Bjerre, bror till den mer kände Poul Bjerre, och han intresserade sig bland annat för mördarens psykologi. Jag undersökte då hans dagböcker och det är märkligt att det finns ett så nära samband mellan dessa och hans sätt att skriva som forskare. Det är över huvud taget spännande att undersöka hur vi tänker om oss själva, hur minnet lägger händelser tillrätta så att de ska passa samman och vilka möjligheter det mänskliga medvetandet har. Det märkliga med idéhistoria är att ämnet finns överallt. Jag kan läsa en deckare – Simenon, McBain – och plötsligt komma på att detta ju berör det jag forskar om. Eller tvärtom, läsa en avhandling, som den av Maria Johansen jag just studerat, och tycka att den är lika underhållande som en deckare. Det finns så många intressanta och stora frågor att diskutera – det är märkligt att vi ägnar den mesta tiden åt att prata om triviala saker – som var tusan jag gjort av mina bilnycklar.

## Ingemar Nilsson

**Yrke:** professor i idé- och lärdoms historia, har bland annat författat *Göteborgs universitets historia* tillsammans med Bo Lindberg

**Bor:** På en gammal gård utanför Sjövik

**Familj:** Hustrun Gerd, skolbibliotekarie, barnen Martin, 25, Maria, 22, och Malin, 16

**Senast lästa bok:** Maria Johansens aktuella avhandling: Offentlig skrift om det hemliga (spännande som en deckare om säkerhets- och underrättelsetjänsten) och Simone de Beauvoirs *En familjefickas memoarer*.

**Senaste musikupplevelse:** Anton Bruckners 4:e symfoni med Mario Venzago

**Intressen:** Musik, främst klassiskt och jazz, läser allt från deckare, som George Simenon och Ed McBain, till Franz Kafka och Thomas Mann, minner inte med så mycket mer



Den 2 oktober fyller GU 50 år.  
GU Journalen firar med tillbakablickar och porträtt  
av personer som var med när det begav sig

## När rektor hade tid att forska



FOTO: PRIVATBILD

Hjalmar Frisk blev rektor 1951 och var rektor i hela 16 år. Under hans tid blev Göteborgs högskola universitet.

**H**an var professor i jämförande indo-europeisk språkforskning och blev internationellt känd genom verket *Griechisches etymologisches Wörterbuch*.

Han höll populärvetenskapliga föreläsningar i radio men kunde också hålla roliga tal.

Han intresserade sig för studentfrågor och älskade klassisk musik.

Och så var Hjalmar Frisk rektor i hela 16 år.

**REKTOR BLEV HAN** 1951. Då var lärosätet i Göteborg ännu bara högskola. Men efter en sammanslagning med Medicinska högskolan 1954 kunde Göteborg berömma sig av Sveriges

tredje universitet där Hjalmar Frisk var rektor ända fram till 1966.

För Hjalmar Frisk var kombinationen professor i ett introvert ämne och rektor för ett utåtriktat universitet mycket lyckosam.

– Hans ämne lockade ju inte så många studenter så för min far var det värdefullt med alla sociala kontrakter som rektorsrollen gav, berättar sonen Jan Frisk. Universitetet expanderade ju kraftigt under 50-talet och en av min fars otacksamma uppgifter bestod i att ragga lokaler. De kunde ligga lite varstans i stan – Anatomen höll exempelvis ett tag till i skumma lokaler i före detta straffskolan. Och när de gamla patriciervillorna ovanför Renströmsparken började säljas av passade universitetet på att köpa upp några av dessa.

**VARJE MORGON** var Hjalmar Frisk nere på sitt kontor i Vasaparken. Kanslipersonalen bestod av fru Molin, som gjorde det mesta, samt två vaktmästare. Senare tillkom en akademisekretärer och en ekonom.

– Min far hade en väldig arbetsdisciplin och jobbade till långt fram på kvällen. Mycket av hans tid gick åt till forskning – som på den tiden fortfarande gick att kombinera med de administrativa uppgifterna han hade som rektor. Några institutioner fanns ännu inte. Och studenterna fick tentera hemma hos sina lärare. Professorerna bedrev sin forskning i bostaden och fick därför anskaffa egna privatbibliotek. När vi skulle åka till landet på sommaren fortsatte min far sin forskning där utan uppehåll för fritidsaktiviteter. Och då medföljde en mängd fullproppade lådor med min fars böcker.

**DET NYBILDADE UNIVERSITETET** hade fyrtio professorer – inte fler än att de fick plats allihop runt ett långbord i huvudbyggnaden när universitetets första sammanträde skulle hållas.

Och inte heller fler än att samtliga kunde räkna med att bli hembjudna på middag hos rektorn åtminstone någon gång under året.

För Hjalmar Frisk var mån om att ha goda relationer både med sina kollegor och med den lilla studentkåren.

Men det hade förstas inte gått utan hustrun Anita.

– Hon var en förtjusande person, bildad, vänlig och charmfull, berättar Jörgen Westerståhl, som blev professor vid högskolan 1952. Jag kom från Stockholm och kände inte en själ i Göteborg. Men hon hade förmågan att få alla att känna sig som hemma. Hon engagerade sig för hela familjen till de professorer och docenter

som var här och trots att hon drabbats av en svår hörselskada var hon mycket aktiv. Universitetets första tid var väldigt trevlig – kontakter över olika ämnesgränser var fortfarande något helt naturligt. Jag kunde ena stunden samtala med en oceanograf om vad han hittat på havsbottnen för att i den andra diskutera något med en medicinare och jag upplevde aldrig några motsättningar mellan de olika fakulteterna. Jag tror att detta berikade min egen forskning som statsvetare.

**HJALMAR FRISK** var viljestark och dominant, egenskaper som säkert behövdes när ett nytt universitet skulle byggas upp.

När han en gång på sextioalet tog sig en titt i Statskalendern där samtliga statliga institutioner finns uppräknade i ordning efter tillkomstår, fick han se att Stockholms universitet var placerat före Göteborg.

Att Göteborgs universitet var det tredje i landet, efter Uppsala och Lund, var ett faktum han var stolt över. Irriterad såg han till att ordningsföljden ändrades till nästa upplaga.

– Arbetet upptog större delen av dagen för min far, berättar Jan Frisk. Men om han fick tid över ägnade han sig åt klassisk musik – han var en skicklig pianist.

Ett exempel på detta var den dag då sonen Per-Olof tog studenten och några av hans vänner kom hem till familjen för att fira. Bland dem fanns Kurt Aspelin och Lars Herlitz, kända inte minst för sina starka vänstersympatier.

– Av någon anledning började vi sjunga Internationalen. Plötsligt rycks dörren upp och där står min far. Nu ligger vi illa till, tänkte jag, för min far stod politiskt till höger. Men han satte sig vid pianot och föll direkt in i rätt tonart och fortsatte i fortissimo.

**Eva Lundgren**



Rektor Hjalmar Frisk håller tal medan kungaparet och rektorns hustru Astrid längst till vänster lyssnar.

## Kunglig glans över invigningen

**GÖTEBORGS UNIVERSITET** invigdes under mycken pompa och ståt den 2 oktober 1954 av ingen mindre än kung Gustav VI Adolf.

Det var hela 286 år sedan Sverige senast fick ett universitet så det fanns all anledning till att invigningen i Konserthuset blev så högtidlig.

Sixten Eckerberg dirigerade, processionen av rektorer, professorer, biskop och landshövding, var rekordlång – till och med USA:s ambassadör var där.

Och efter invigningen bjöds på bankett på Rotundan med 320 studenter som åt supé och ytterligare 180 som kom först till dansen.

En som inte var bjuden var Axel Adler – vilket kan

tyckas märkligt, han hade trots allt donerat universitetet 10,5 miljoner kronor.

Men donatorn själv tog inte illa upp. I G-P förklarade han: "Man kan inte begära att universitetsmyndigheterna skall titta efter i tidningarna om de fått några donationer."

Efter festen på Rotundan var det dags för Nachspiel.

– Ett antal chalmerister hade fått i uppdrag att drapera alla rum i universitetets huvudbyggnad i Vasaparken i svart, berättar Jörgen Westerståhl, som kom till högskolan 1952. Från den ljusa Rotundan kom man in i skumt upplysta lokaler där modern musik och ett vilt dansande pågick fram till morgonen. Jag vill minnas att jag kom hem ganska sent.

## Vad hände i Sverige och världen 1954?

**I USA PRÄGLAS ÅRET** av senator Joseph McCarthys häxjakt på kommunister.

Hundratals mer eller mindre kända amerikaner, offentliganställda och andra misstänkta kallas till förhör, tvingas till angiveri och får arbetsförbud. En del, som till exempel Charlie Chaplin, slängs ut ur landet.

Vid Dien Bien Phu börjar det avgörande slaget om Vietnam den 13 mars. Några veckor senare, den 7 april, har oändliga mängder Vietminhsoldater besegrat den franska armén. För första gången har ett underkuvat, kolonialiserat folk slagit kolonialherren i ett regelrätt slag. Landet delas tillfälligt upp i en nordlig och en sydlig zon och snart avlöses den franska imperialismen av en ännu starkare – den amerikanska.

I Sverige blir det den 14 april världspremiär för mjölk i Tetra pak. Samma dag sänker riksdagen värnpliktsåldern till 15 år och den 21 maj slopar man motboken.

Den 31 maj blir ett historiskt datum för alla gaisare. Då vinner nämligen makrillarna, med bröderna Karl-Alfred och Sanny Jacobsson i spetsen, Allsvenskan. Det har de grönsvarta inte gjort sedan dess.

Mitt på året, den 30 juni, är det total solförmörkelse i Sverige. Nästa gång blir år 2126.

Den 4 juli vinner Västtyskland fotbolls-VM i Schweiz efter seger över Ungern med 3-2 i finalen.

Två dagar senare debuterar en nittonåring med väloljat hår och sned överläpp på Sun Records i Memphis, Tennessee. Låten heter That's All Right.

Den 13 juli startas Sveriges första atomreaktor, R1, i Stockholm och den 29 oktober sänds det första svenska TV-programmet *En skål för televisionen*. Det dröjer till 5 december innan idrott visas för första gången i svensk TV.

1954 är också året då Ernest Hemingway får Nobelpriset i litteratur, Roger Bannister blir första man att springa en engelsk mil (1 609 meter) under fyra minuter och Stig Dagerman tar livet av sig, 31 år gammal. Och så lanserar gitarrillverkaren Fender elplan-kornas elplanka – Fender Stratocaster.

**Lars Nicklason**

**I Göteborg kostade:**

1 liter mjölk, 41 öre  
1 kg kaffe 13:70  
1 kg tomat, 4 kronor.  
1 kg sidfläsk, 5:20  
Göteborgs-Posten, 25 öre  
Villa, 4 rum och kök i Långdrag 50 000 kronor  
En bil, modell Ford Vedette V-8, 10 625 kronor  
Herrsandal, 18 kronor  
En spåravsnare, 35 öre  
(källa: Göteborgs-Posten)

**Vi föddes 1954:**

Torbjörn Nilsson, fotbollsspelare, Jerry Seinfeld, komiker, Magnus Uggle, musiker, Denzel Washington, skådespelare, Elvis Costello, musiker, Urban Bäckström, fd Riksbankschef, numera vd Skandia Liv, Cindy Sherman, fotograf, Philip Zandén, skådespelare, Margot Wallström, politiker, Johan Ulvesson, skådespelare, Bengt "Pinnen" Ramström, bandyspelare, Condoleezza Rice, nationell säkerhetsrådgivare

# Curt Weibull

## – en man som revolutionerade, kritiserade och bolmade

**Intill UB finns en smal gata som går nerför backen mot Korsvägen. På lyktstolpen bredvid sitter en skylt som berättar vad gatan heter: Curt Weibulls gångväg.**

**Det var nämligen denna väg den store professorn tog varje dag från hemmet på Skånegatan till sitt arbete.**

**HAN DOG 1991** och blev hela 105 år gammal – historieprofessorn som själv blev en betydelsefull del av Göteborgs historia.

Dels var han en stor vetenskapsman: tillsammans med sin bror Lauritz åstadkom han en fullkomlig revolution inom historieförhållanden och bildade det som kom att kallas Weibullskolan. Källkritik var mottot – nationalromantik och hjältedyrkan förpassades till, enligt Weibull, mindre aktningvärda angränsande ämnen.

Men han var också rektor för Göteborgs högskola från 1936 till 1946 och en av dem som verkade mest entusiastiskt för att högskolan skulle bli universitet.

Under kriget tog han kraftigt parti mot nazismen och stödde norska och danska akademiker som flytt hit. Därför blev han sedermera hedersdoktor vid universitetet i Köpenhamn, Århus och Oslo.

Han var född i Lund och hade både en far och en äldre bror som var historieforskare. Sina egna härjningar inom ämnet började han med att granska Saxo Grammaticus, dansk krönikör, som på 1200-talet skrev historier om omhuldade danska hjältar.

**DE DÄR GAMLA** skrönorna håller inte för kritisk granskning, menade Curt Weibull och retade därmed upp, inte bara historikerna, utan även många andra som vant sig vid att känna stolthet över sitt ärevördiga nordiska arv.

– De nationella hjältarna – och de utländska skurkarna – var ungefär vad historia hade handlat om under 1800-talet. Man trodde att Världsanden styrde historien i en förutbestämd riktning, berättar Thomas Magnusson, docent i historia vid GU. Bröderna Weibull rev ner allt det där genom att systematiskt gå igenom de gamla källorna. Det gällde att inte ta något för givet, att fråga sig vem som sade vad och varför. Deras metod innebar att man fick finna sig i att det finns luckor i historien – epoker som man faktiskt inte vet så mycket om. Det var inte bröderna Weibull som uppfann källkritiken – föregångarna hette Charles Seignobos och Ernst Bernheim. Men det var med den Weibullska skolan



FOTO: KAMBERPORTNÅDE

som historieförhållanden blev vetenskap.

Världsanden var något Weibullarna fnös åt – i stället handlade historien om makt och ekonomi. De nya idéerna ledde till en kamp om historieförhållanden som pågick i trettio år. Weibullarna avgick med segern – och som de flesta segrare var de inte nådiga mot dem som hade en annan uppfattning.

– Som sentida historiker kan man påpeka en viss bristande källkritik även när det gäller Curt Weibulls sätt att hantera källorna – man kan ganska lätt slå honom med hans egna vapen. Men han

**” De där gamla skrönorna håller inte för kritisk granskning, menade Curt Weibull och retade därmed upp, inte bara historikerna, utan även många andra som vant sig vid att känna stolthet över sitt ärevördiga nordiska arv.**

var betydelsefull för ämnet även på ett annat sätt – han var en av dem som började med moderna forskarseminarier. Tidigare hade doktoranderna studerat i ”splendid isolation”, utan större inblandning av professorn. Men Curt Weibull var mycket intresserad av pedagogik och mån om att lära känna sina doktorander. Han fick dem att ventilerat skilda avsnitt ur pågående avhandlingsarbeten, som diskuterades och kritiserades hårt vid olika forskarseminarier. Hans metod hade som mål att få doktoranderna att tänka – och diskussionerna ledde förstärkt till mycket bättre avhandlingar.

Hans stil var allt annat än akademiskt snirklig – han skrev rappt och befriande lättbegripligt. Hör bara här:

När den 18-åriga Christina 1644 tillträdde regeringen, styrde riksrådet Sverige. Dess maktställning syntes fast grundad. Det var en allmän mening, att i händelse av drottningens död stod en aristokratisk republik för dörren. Sex år senare var allt förändrat. Riksrådet var skjutet i andra planet; den tidigare starka Vasatidens konungamakt återupprättad; arvriket säkerställt. *Drottning Christina (1931)*

**CURT WEIBULL** var också djupt engagerad i skapandet av en medicinsk högskola i staden.

– Under trettioåret hade Sahlgrenska sjukhuset expanderat kraftigt och flera kvalificerade läkare sökte sig dit, berättar Jan Frisk, son till Hjalmar Frisk, Göteborgs universitets förste rektor. Kirurgöverläkare för Sahlgrenska sjukhuset, Sven Johansson, skrev 1938 en artikel i GHT, där han föreslog att en medicinsk högskola skulle inrättas. Tillsammans med överläkare Martin Odin arrangerade han under krigsåren repetitions- och vidareutbildning av läkare. Efter kriget startade de en utbildning för medicin studerande från Norge. Curt Weibull hörde hela tiden till dem som drev på utvecklingen och 1949 tillkom Medicinska högskolan.

**NÄR MEDICINSKA HÖGSKOLAN** väl var bildad fanns det flera skäl till att slå samman denna med Göteborgs högskola och skapa ett universitet. Det viktigaste skälet var ekonomiskt – högskolan var fortfarande privat, även om vissa medel kom från stat och kommun. Men kostnaderna hade ökat dramatiskt under 30- och 40-talen. Genom att göra om högskolan till ett statligt universitet skulle statsmakterna tvingas ta ansvar.



– Ett annat skäl var att ordet högskola inte riktigt går att översätta till exempelvis engelska. Highschool är ju inte så bra – men att kalla sig högskola på svenska och University på engelska verkade inte heller riktigt rätt, berättar Jan Frisk.

Curt Weibull var en stor personlighet i Göteborg och även en kändis bland allmänheten. Många är berättelserna om de kvickheter eller ironiska kommentarer han strödde omkring sig. För trots att han fört historieämnet mot en mer demokratisk riktning och att han politiskt var närmast vänsterliberal, var han samtidigt den överlägsne professorn som visste med sig att han hade rätt.

**– HAN VAR RUNT NITTIO** är när han skrämde slag på en ung doktorand genom att kritisera en avhandling hon skrivit över samma medelålder som han själv tagit sig an 1913, berättar Jan Frisk. "Hon trodde nog inte att liket lever", var Curt Weibulls lakoniska kommentar.

Och Jörgen Westerståhl, som blev professor vid Göteborgs högskola 1952, minns hans aristokratiskt överlägsna hållning.

– Han talade en lätt ädelskännska och kunde vara ganska rolig. Men han var inte lätt att tas med – väldigt distanserad och mycket sarkastisk i sina omdömen – inte precis den som lindade in sin kritik.

Curt Weibull var verksam under hela sitt långa liv – även när han var en bra bit över de nittio kunde han ses komma gående uppe vid Humanisten, puffande på en cigarr.

**SÄRSKILT POLITISKT AKTIV** var han inte – vilket nog berodde på att han menade att en vetenskapsman måste akta sig för att ta parti. Men när politikerna ville bygga ett garage under Kungstorget – då sällade han sig till det folkliga upproret, trots sina nittio år.

– Jag var med på kalaset när han fyllde 100, berättar Thomas Magnusson. Han var mycket alert och höll bland annat ett tiotal tacktal. Han hade en kvickhet i steget, glimten i ögat och ett omedelbart sätt, trots sin höga ålder. Det var något av en upplysningsmänniska över honom som om han med ett roat leende iakttog alla människans olika tokigheter. De krav han ställde på sina studenter var väldiga – var man exempelvis intresserad av Klodvigs regim på 400-talet – ja, då fick man väl ta och lära sig fornfranska. Den stilen hade nog inte riktigt passat in i dag.

Sitt stora intresse för historia förde han vidare till sonen Jörgen, som också blev professor i historia i Göteborg och känd för allmänheten genom tv-programmet Fråga Lund.

Men det där är förstås en helt annan historia.

Eva Lundgren



## Hallå där ...

**DORTE VELLING PEDERSEN**, biträdande forskare på IPD vid enheten för språk och litteratur, som är den av alla GU-anställda som är född närmast den 2 oktober 1954.

### Du är bara åtta dagar yngre än Göteborgs universitet. Har du någonsin reflekterat över det?

– Oj då. Nej, det har jag faktiskt inte. Men jag tycker att det är en rolig idé att en GU-anställd uppmärksammas i samband med firandet av Göteborgs universitet.

### Hur länge har du arbetat vid GU?

– Jag blev faktiskt tillsvidareanställd så sent som 1 juli i år, men har arbetat här, först på halvtid sedan på 80 procent, sedan 2000. Jag har en bakgrund som ämneslärare i engelska och svenska. Efter examen här på Lärarhögskolan 1984 har jag arbetat inom grundskolan i Orust kommun.

## GU genom åren

**NÄR GÖTEBORGS** universitet bildades 1954 bestod universitetet av två fakulteter: Medicinska fakulteten med 21 professorer och Filosofiska fakulteten med 19 professorer. Samtliga var män.

GU hade 87 övriga lärare – docenter, lektorer och laboranter – och av dessa var fem kvinnor.

Bland studenterna stod det dock lite bättre till med jämställdheten. Vid Medicinska fakulteten fanns 377 studenter varav 78 kvinnor. Och Filosofiska fakulteten hade 1 003 studenter. Av dessa var 438 kvinnor.

1954 – Göteborgs universitet skapas genom en sammanslagning av Göteborgs högskola och Medicinska högskolan.

1967 – Odontologiska fakulteten bildas.

### Hur kom det sig att du hamnade på universitetet igen?

– Jag har engagerat mig mycket i utvecklandet av engelskundervisning, vilket ledde till att jag kom med i referensgruppen för de nationella proven för grundskolan. Jag var med där i några år samtidigt som jag hade kvar min lärartjänst. Så småningom fick jag en halvtidstjänst vid GU inom NAFS-projektet som finansieras av Skolverket.

### Vad är det ni gör?

– NAFS står för nationella prov i främmande språk. Och det är vad vi sysslar med. Vi utvecklar alla sådana prov här. Jag sysslar bara med engelska, framför allt för grundskolan.

Proven är väldigt breda eftersom de ska testa elevernas kommunikativa kompetens i vid mening – både deras receptiva och deras produktiva förmåga.

### Hur går det till?

– Först tar man fram idéer till provdelar och sedan provas de ut av ett antal elever runtom i landet. När det gäller läs- och hörförståelse och fri skriftlig produktion deltar ungefär 400 elever och deras lärare i varje utprovningssomgång. Även delar som testar muntlig förmåga provas ut. Vi tar kontakt med olika skolor och får sedan in band så att vi kan lyssna på eleverna. Dessutom lämnar både elever och lärare sina synpunkter på hur det hela fungerar. Det är en ständigt pågående process.

### Saknar du aldrig läraryrket?

– Jo, till exempel vid terminsstarten. När man får en ny klass och tänker: "Hur ska jag få detta att funka i tre år". Det är en speciell känsla som jag har fått ge avkall på. Men så är det när man upptäcker något nytt. Det är all-

tid en balansgång. Samtidigt gör jag ju det här för att jag vill hjälpa till att utveckla ämnet. Och då är det viktigt att man har en bas från skolarbetet som utgångspunkt. Men visst högg det till i hjärtat när jag nu till slut sa upp min skoltjänst på Orust.

### Men den fasta tjänsten här var förstås välkommen?

– Visst var den det. Hade jag inte fått den och inte heller fått någon mer tjänstledighet beviljad från Orust-kommun så hade jag nog gått tillbaka till min lärartjänst.

### Till sist: Ska du gå på jubileumsfesten på Artisten den 2 oktober?

– Det känns lite tråkigt, men jag tror inte jag hinner. Jag har ju en och annan tårta att baka. Det blir öppet hus på min födelsedag.

Lars Nicklason

## Dorte Velling Pedersen

**Aktuell:** Fyller 50, den 10 oktober

**Bor:** Både på Ängön, norr om Orust, och i Göteborg

**Familj:** Två vuxna pojkar och sambo i Göteborg.

**Hobby:** Gillar att jobba i trädgården. Har nyss upptäckt tjusningen med att segla.

**Lyssnar på:** klassisk musik, helst Bach.

**Läser:** Gärna Göran Tunström. *Juloratoriet* är en favoritbok.

**Ser på:** Senast på bio var det *Om jag vänder mig om* av Björn Runge. En film som grep tag.

## Vad åt man då?

**VID GALABANKETTEN** i Rotundan 1954 serverade 75 servitriser och 20 vinkypare de närmare 750 gästerna. Köksmästaren hette Sven Tingström och bjöd på oxfilé Charlemagne.

Följande kvantiteter hade beställts: 100 kg oxfilé, 50 kg hummer, 40 kg räkor, tre lådor havskräftor, 60 kg champinjoner, 100 liter jordgubbsslag, 3 000 småkakor. Konditor Ingvar Johansson hade dessutom förfärdigat 75 isblock i form av svanar.

300 meter duktyg gick åt till bordet och blomsterarrangemangen bestod av 5 000 blommor.

Källa: Göteborgs Posten, 3 oktober 1954

Källa: *Rötterna och kronan* av Åke Pettersson



Som professor emeritus kan Sture Allén se tillbaka på många år inom GU. När han skrevs in var högskolan inte större än att rektorn skakade hand med alla nya studenter.

## Student 1954 – *Sture Allén såg högskolan bli universitet*

**År 1954 var Sture Allén inne på sitt femte år som student. Det innebär att han redan tillryggalagt otaliga cykelturer över Göta älvbron för att ta sig till högskolan i Vasaparken. Nytt för detta året var att han gift sig och att det var dags för en ny rad bokstäver på fasaden i Vasaparken – Göteborgs universitet.**

**OM MAN SKA** föreställa sig vad det innebär att vara student 1954 så får man tänka bort en mängd byggnader, människor och böcker och konstatera att allt var så mycket småskaligare då. För 50 år sedan var Sture Allén 25 år och just i färd med att ta sin fil. mag, eller filosofisk ämbetsexamen, som det hette då.

Från början fanns det inga institutioner, utan alla föreläsningar hölls i Vasaparken. Biblioteket var ett inte särskilt skrymmande seminariebibliotek i samma byggnad.

Småskaligheten när Sture Allén skrevs in 1949 innebar att studenterna kände vaktmästarna, kontoristen och hade i varje fall skakat hand med rektorn. Varje ny student fick nämligen börja sin bana med att avlägga visit hos rektor.

– Man hade med sig ett studentbrev som man visade och så fick man några visdomsord på vägen av rektor, säger Sture Allén.

Studenterna räknades i tiotal snarare

än i hundratal för varje kurs, och kände varandra ingående. Sture Allén umgås fortfarande med vänner från tiden då de satt i seminarierummen och deltog i en gemensam kunskapsprocess.

Lärarna var fåtaliga, så professorerna undervisade även nykomlingar, och kunde med sin blotta person prägla studenternas vardag och hela utbildningstid. Sture Allén talar om "sin" professor, Ture Johannisson (nordiska språk) med värme.

**” En forskare från ett annat universitet frågade ironiskt om jag gick och drog datorn efter mig i ett snöre som en hund.**

– Han var intresserad av var och en av sina studenter, och en väldigt fin pedagog.

De som deltog i högre seminarier blev hembjudna till Ture Johannisson och hans hustru Lore. Det innebar, förutom god mat, samtal som hjälpte studenterna att förstå hur universitetsvärlden fungerade i praktiken.

– Det var mycket värdefullt.

Professorsrollen var över huvud taget mer betydelsefull förr, och det är stor skillnad idag både vad det gäller lön och prestige, berättar Sture Allén.

– Förr blev bara den professor som under lång tid hade ägnat sig åt ett enda ämne, och sedan i hård konkurrens med andra erövrat en professor.

Även en doktorsavhandling hade större tyngd, och innebar så mycket arbete att det kunde räcka en livstid, vilket det också gjorde för en del.

– En doktorsavhandling nu motsvarar en bra licentiatavhandling då. Att det ser ut som det gör i dag beror på att vi har anpassat oss efter det amerikanska systemet, säger Sture Allén.

När han inte studerade nordiska språk, litteraturhistoria och engelska, ägnade han sig åt att som medlem i studierådet yttra sig i olika frågor som rörde universitetet.

– Studentkåren var något väldigt viktigt. Varje år hölls en vårbal, som tidigare alltid inleddes med en polonäs, men på 50-talet ändrades detta till en wienervals.

Det som inte var lika roligt var att antalet stipendier var litet, därför var finansieringen av studierna ett problem för många.

– Det ansågs bra för studierna om studenter och unga forskare svalt lite grand.

Att han så småningom skulle ägna sig åt något som gav upphov till en ny institution hade han knappast kunnat föreställa sig då, men institutionen för språklig databehandling blev verklighet år 1972, och var världens första. En särskild

professor inrättades för Sture Allén, och han kunde titulera sig professor i språkvetenskaplig databehandling. Då hade han sedan 1961 intresserat sig för hur datorn, eller elektronhjärnan som man sa, skulle kunna användas för att lättare navigera i en text.

– Det var många som var skeptiska, och jag fick gliringar då och då. En forskare från ett annat universitet frågade ironiskt om jag gick och drog datorn efter mig i ett snöre som en hund.

Ären inom universitetet blev många, under 5 år var han prorektor och under ett knappt år rektor, då den tidigare rektorn hastigt avled under en resa. När han fick erbjudande om att bli ständigt sekreterare i Svenska Akademien så föreslog han själv en annan person på rektorss stolen, och valde att intill sin tids ände sitta i börshuset i Stockholm och ha möte vid bordet med de 18 stolarna varje torsdag klockan 17.00.

Men ären inom GU är inte över. Fortfarande är han ett stadigt inslag på institutionen, och utnyttjar sin rätt att som professor emeritus förfoga över en liten hörna i institutionsbiblioteket. När han ser tillbaka på åren som varit är det inte titlarna som är höjdpunkterna utan forskningen.

– De stora upplevelserna var när jag gjorde språkliga upptäckter.

**Kajsa Asklöf**

# Från löss och hemlöshet till lagerkrans och ära

I år finns det flera anledningar att fira Harry Martinson. Det är 100 år sedan han föddes i Jämshög i Blekinge, 30 år sedan han fick Nobelpriset i litteratur och 50 år sedan han blev en av Göteborgs universitets åtta första hedersdoktorer.

NÄR HARRY MARTINSON kommer till Göteborg i början av oktober 1954 för att promoveras till filosofie hedersdoktor är han en firad författare som sedan 1949 innehar stol 15 i Svenska Akademien. Han tas emot på kungligt manér med pompa och ståt.

Så var det inte i maj 1918 – första gången han kom till Göteborg. Då hade den föräldralöse Harry flytt dränglivet i Blekinge och gett sig ut på en fyrtiomilavandring mot västkusten. Ensam och hungrig kom han gående på landsvägen in mot Göteborg.

Första natten söker han skydd under en presenning på en präm i hamnen. Men han väcks av ljuset från en ficklampa och en tjänsteman från barnavårdsnämnden för honom till barnhemmet ”Bracketorget” i Majorna. Där tillbringar han sommaren i anstaltens blåvitrandiga fattigkläder. Dicksonska folkbiblioteket på Stigbergstorget blir ett favoritställe. Den 7 juli har han dock fått nog och sticker. Efter en dryg månad blir han tagen i Gislaved och förs tillbaka till födelsebyn Jämshög.

ETT ÅR SENARE beger han sig åter mot Göteborg. Nu för att förverkliga drömmarna om att bli sjöman. Men han kommer inte ända fram. I väntsalen på järnvägsstationen i Jonsered stöter han på en ung kvinna – Margareta Kjellberg – som fattar sympati för den trasklädde 15-åringen. Hon lyckas skaffa arbete åt honom på Jonsereds fabriker och han blir inackorderad hos en arbetarfamilj. Innan han börjar arbeta måste han dock skaffa nya kläder och rensas kring loppor. Han blir kvar över vintern. På våren 1920 ger han sig av in mot Göteborg och tillbringar några månader som uteliggare innan han får sitt första jobb som jungman. De följande sju åren tillbringar han av och till på sjön med Göteborg som hemmahamn. När han går i land blir han kvar i trakterna kring Haga – bor på ungarshotell, tigger på gatan och äter ur kyrkornas soppkök. Det är nu han börjar skriva och försöker sälja sina dikter till tidningarna Eldaren och Sjömannen. Det går sådär.

På dagarna besöker han bibliotek och boklädar, bland annat Eckersteins bokhandel i hörnet mellan Södra Allégatan och Sprängkullsgatan. Men han ser ut som en tiggare och en dag blir han bort-



När Harry Martinson återvänder till Göteborg 1954 är det som hedersdoktor och inte som uteliggare.

körd därifrån eftersom han skrämmer bort kunder.

Våren 1928 får journalisten, diktaren och politiska aktivisten Moa, eller Helga Johansson som hon då heter, syn på samma trashank när han står och värmer sig vid en kamin på Arbetare-Kurirens redaktion på Första Långgatan. Hon citerar en dikt av honom, han berättar att han tycker att en av hennes är bra. I oktober året därpå gifter de sig. Över vintern flyttar de in i en vindskupa vid Kungsten. Den är kall och dragig och de söker sig ofta till värmen på bibliotek som Dicksonska folkbiblioteket på Allégatan, ABF:s bibliotek på Pustervik och Stadsbiblioteket på Vasagatan.

Harry och Moas äktenskap varar i elva år. Det präglas av sjukdomar, personliga kriser, uppbrott och osäkerhet. Redan när de lämnar Göteborg för Moas torp i Ösmo på våren 1930 är Harry sjuklig. Som äldre på sjön har han fått stenkolslunga och tbc-smittan han burit på sedan barndomen blossar åter upp. Han vårdas bland annat på Epidemisjukhuset vid Linnéplatsen och Källtorps sjukhus. I december skriver han dock ut sig därifrån för att ta hand om Moa som blivit psykiskt sjuk. Efter det återvänder han endast till Göteborg som besökare.

Trots ett jobbigt liv blir det berömda författaräktenskapet produktivt. Harry Martinson får sitt lyriska genombrott 1931 med samlingen *Nomad* och än större uppmärksamhet väcker hans prosaböcker *Resor utan mål* och *Kap farväl!* åren därpå. Under 30-talet kommer också de självbiografiska prosaskildringarna *Nässlorna blommar* och *Vägen ut*, som tecknar huvudpersonen Martin

Tomassons utveckling fram till dess han går till sjöss som sextonåring. Här finns bland annat skildringar av den unge landsortspojkens möte med storstaden Göteborg.

EFTER ÄKTSKAPET med Moa gifter Harry om sig, får två döttrar och ger ut diktsamlingen *Passad* (1945). Tre år senare gör han storstilad ”comeback” med det stora prosaverket *Vägen till klockrike* – en bok som åter gör honom folkkär. Och året därpå blir han ledamot av Svenska Akademien.

Det är alltså en man med en ganska ofattbar klassresa bakom sig som återvänder till Göteborg 1954 för att promoveras till hedersdoktor vid landets nya universitet. Själva har han skrivit texten och Hilding Rosenberg musiken till invigningskantaten som framförs i konserthuset. I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning får Martinsons text beröm, men musiken sågas. Recensenten – märkligt nog professor Curt Weibull som hållit högtidsföreläsningen vid invigningen – är missnöjd över att det inte är en västsvensk tonsättare som skrivit musiken.

Att Martinson är folklig och populär märks också vid promoveringen. Medicinerna får inga applåder. Det får dock filosoferna – Harry Martinsons lagerkrönta hjessa framkallar helt enkelt en spontan reaktion.

SENARE PÅ KVÄLLEN hålls en bankett i Lisebergs Rotunda (nuvarande Rondo). Och efter att coeur de filet charlemagne med pommes frites avnjutits till middag och parfait aux fraises till efterrätt är det

dags för kaffet. Harry Martinson håller tal. *Till kvinnan*. ”Talet till kvinnan är kort ty kort är vår levnad, dock, låge jag än i en grav, jag sände ett tack till den gud som i lycklig stund av berusande kärlek skapade halva vårt släkte skönt såsom kvinnorna är”. Enligt Dagens Nyheter gör det korta talet succé.

Lars Nicklason

Källor:  
Sackenbarnet som fick nobelpriset, artikel av Lena S. Karlsson, Tidningen Boken 9-10 1999-2000. *Från Tiggare till hedersdoktor*, artikel av Jan Bergman i Zenit-kulturtidningen i väst, www.lysator.liu.se – Linköpings universitet, Nationalencyklopedin, Artiklar ur Dagens Nyheter och Göteborgs-Posten 3 oktober 1954.

## Första kvinnliga professorn

ÅR 1963 fick GU sin första kvinnliga professor. Hon hette Stina Stenhagen och blev professor i medicinsk kemi. Tillsammans med maken Einar, också han professor, analyserade hon de verkande substanserna i tuberkelbakterien. Einar hade tidigt drabbats av tuberkulos och även Stina fick sjukdomen under arbetet med tuberkelpreparat. Hon var en tid så sjuk att hon inte kunde uppehålla sin tjänst men så småningom gick symptomen tillbaka. Paret blev legendariska i Göteborg – generösa och ödmjuka med en slösande idériedom.



# Han insåg tidigt kostens betydelse för vår hälsa



Björn Isaksson har skämtsamt kallats den svenska matsmältningens fader, men han tycker att det är att ta i. Däremot har han lagt grunden för ämnet klinisk näringslära i Norden.

**Inom sitt forskningsområde var han banbrytande när det gällde att sprida nya kunskaper om kostens betydelse för människors hälsa.**

**Möt denne man som efter 50 år återigen står på podiet – för att denna gång bli hedrad med titeln jubeldoktor.**

**LÖRDAGEN DEN 2 OKTOBER** 1954 tågade Björn Isaksson i den högtidliga processionen bakom rektor Hjalmar Frisk, biskop Bo Giertz, professorer och andra prominenta personer in i Konserthusets vackert dekorerade sal.

Björn Isaksson, som själv är road av akademiska traditioner, minns denna dag som särskilt festlig, där han satt i bänkraderna längst fram med åtta andra doktorer och

åtta hedersdoktorer som skulle promoveras. Samtidigt som Göteborgs universitet invigdes av kungen Gustav den VI Adolf.

Efteråt, när alla samlades på Rotundan (dagens Rondo) för middag, var hedersdoktor Harry Martinsons tal en av höjdpunkterna, men Björn Isaksson berättar att han inte hörde något av det korta talet.

– När sorlet till slut hade lagt sig hade han redan talat färdigt. Han var en oerhört för-synt man som tydligen hatade att stå i offentlighetens ljus.

– På den tiden var det kunglig etikett som gällde. Så fort kungen och drottningen hade ätit färdigt togs alla tallrikar bort och vi som satt längst ner hann knappt börja, säger han och skrattar.

**” Det är alltid lättare att tala om vad människor ska äta, men mycket svårare att förmå människor att ändra sina kostvanor.**

**VI TRÄFFAR** Björn Isaksson, 84 år, och hans hustru Ingrid i det som tidigare var deras fritidshus i Lyckorna, utanför Ljungskile, med utsikt mot den lilla ön Risholmen och bortom denna Orust. Här har de bott sedan 1997, då de lämnade lägenheten i Göteborg.

Han har tagit fram böcker, forskningsrapporter och anteckningsblock. För att kunna gå till källan, om minnet skulle svika honom. Det gör det sällan under vårt samtal. Minnet är intakt, namn, platser och årtal.

1950. Det var året då Björn Isaksson kom till Göteborg efter att ha studerat medicin och haft olika amanuensjänster i medicinsk kemi vid Uppsala universitet. I Göteborg var han bland annat tillförordnad laborator samtidigt som han höll på med sin avhandling om gallstensbildningens kemi.

– Avhandlingen, som blev klar 1954, är det bästa jag har gjort. Det var ett rent pionjärbete. Jag visade att gallan innehåller mycket lecithin (fettämne), att det tillsammans med gallsyrorna bildar ett system som håller gallans kolesterol i lösning. Och rubbningar i systemets sammansättning kan resultera i utfällning av kolesterol och bildning av gallsten. I djurförsök har det också visats att kosten spelar en roll.

Björn Isaksson har i verket Göteborgs universitets historia beskrivits som ”den svenska matsmältningens fader”. Men det är inget som han vill ta åt sig äran av.

– Nej. Uttrycket kommer från en tillställning på ett hemligt ordensällskap och sades bara på skämt, säger han och nämner i stället förebilder som Gunnar Blix, som var hans lärare i medicinsk kemi i Uppsala och som kallas för ”den svenska näringsforskningens fader”.

Inom sitt område kan Björn Isaksson ändå betraktas som förebild, han har varit med och byggt upp forskningen i Norden, suttit med i olika utredningar, lagt fram kost- och motionsråd och inte minst varit aktiv i den ständigt aktuella kostdebatten.

Men i slutet av 40-talet, när sambandet mellan kost och välfärdsjukdomar började uppmärksammas, var okunskapen stor.

– I **SVERIGE VAR** forskningen om kostfrågor oerhört eftersatt och det fanns inte en enda forskningstjänst i human näringslära, säger Björn Isaksson, som minns det starka motstånd som fanns mot forskningen i början, framför allt mot dietistutbildningens start i slutet av 60-talet.

I mitten av 60-talet föreslog regeringens forskningssekreterare Bror Rexed en satsning på näringsforskning genom att inrätta professorer vid fyra lärosäten i Sverige. Men tiden var inte mogen för ett sådant förslag som till och med ansågs som ”onödigt” av dåvarande finansminister Gunnar Sträng. Förslaget ströks flera år i följd direkt ur budgeten. Det skulle ta fyra år innan ämnet i näringslära – i olika varianter – inrättades i Göteborg, Uppsala, Stockholm och Lund.

Under 60-talet ledde framgångarna inom läkemedelsforskningen till åsikten att sjukdomar skulle behandlas med mediciner och inte med vetenskapligt dåligt underbyggda dietföreskrifter, menar Björn Isaksson.

**DISKUSSIONERNA** om kostens betydelse vid sjukdom ledde bland annat till att dietistutbildningen kom igång provisoriskt 1968. Detta var till stor del Björn Isakssons förtjänst. Redan på 50-talet undervisade han blivande hushållslärare och ett av uppdragen var att undersöka vad patienterna på sjukhus åt under en vecka.

– Patienterna serverades en helt annan mängd än vad som rekommenderades.

Det var ett nedslående resultat som gjorde Björn Isaksson alltmer övertygad om sambandet mellan kost och hälsa och kost och

sjukdom. Det som på medicinskt språk kallas för klinisk näringslära. 1970 blev han också Nordens första professor i ämnet. Under tiden vid hans institution har cirka 25 avhandlingar producerats.

– Det är alltid lättare att ta tala om vad människor ska äta, men mycket svårare att förmå människor att ändra sina kostvanor och att redovisa vad de i själva verket stoppar i sig.

Att på ett vetenskapligt sätt kartlägga människors kostvanor var en stor utmaning för Björn Isaksson, som låg bakom utvecklandet av sofistikerade metoder. Detta för att få så trovärdiga svar som möjligt. Exempelvis det första validitetstestet som gick ut på att mäta det faktiska proteinintaget hos en grupp av individer.

**MED SAMMA ENGAGEMANG**, fast långt senare, mellan 1993 och 1997, tog han sig an jobbet som statlig utredare på SBU, Statens beredning för utvärdering av medicinsk metodik. Han ledde arbetet med att gå igenom 5 000 vetenskapliga studier om sambandet mellan intag av vissa vitaminer och mineraler i kost och piller, så kallade antioxidanter, och sjukdom.

– Hälften av artiklarna kunde tas bort direkt för att de inte höll måttet och bara 1 300 var relevanta för ämnet. Majoriteten av alla studier var odugliga för att kunna dra några slutsatser om antioxidanter kan förebygga sjukdomar. Samtidigt behövs antioxidanter, utan dem skulle vi inte överleva, men att stoppa i sig olika vitamin- och mineralpiller har inte någon effekt. I allsidig kost sker det genom en naturlig samverkan med olika näringsämnen.

Rapporten slog ner som bomb. Framför allt var det inga goda nyheter för hälso-koströrelsen som tjänar mer än 600 miljoner kronor årligen på sina vitaminpiller.

Och Björn Isaksson fick stå i hetluften och försvara behovet av vetenskapligt genomförda undersökningar. Det hade han inget emot. Även nu för tiden kan han lätt bli arg och upprörd över alla tyckanden om kostens betydelse för hälsa som sprids som halvsanningar i dags- och fackpress.

**HAN HAR OFTA** fått frågan vad man ska äta för att må bra. Svaret som ges är kortfattat: en allsidig kost, med mycket mer grönsaker och frukt än vad vi äter i dag och mindre fett och socker.

Lever du själv som du lär?

– Ja, har man ett livslångt engagemang för dessa frågor blir man tvungen att göra det, säger Björn Isaksson med ett leende och berättar att hans hustru är road av och duktig på matlagning.

När vi kommer in på ämnets status i dag blir han något nedstämd.

– Dietistkåren är viktig när det gäller att komma tillrätta med felaktiga kostvanor, även i ett preventivt syfte. Satsningen på hushållslärare och kostrådgivare har tyvärr minskat en hel del och ämnet är inte lika viktigt i skolan längre, beklagar Björn Isaksson.

Han anser inte heller att läkare är sär-

skilt lämpliga att ge kostråd, eftersom näringslära knappast betraktas som ett viktigt ämne. Någon efterträdare till Björn Isakssons tjänst finns inte och han tycker det är illa att ämnesområdet har blivit nedprioriterat.

– Som vetenskap är ämnet drabbat för tillfället. Det är tyvärr ett internationellt fenomen. Men i Norden i övrigt finns det mycket framgångsrika institut i näringsforskning. Där finns en mycket positivare inställning till forskningen jämfört med i Sverige, säger Björn Isaksson, som 1986-1990 ledde uppbyggnaden av det första institutet i humannäringslära i Danmark som i dag har en stab med ett fyrtiotal forskare och forskarstuderande.

Trots att Björn Isaksson har varit pensionär i 18 år försöker han fortfarande följa med i debatten och litteraturen, även om hans arbetskapacitet är nedsatt. Nu ser han fram emot promotionshögtiden den 23 oktober, som han inte tänker missa.

– Det tycker jag ska bli roligt. Självklart ska vi vara med, säger Björn Isaksson, som nu kan lägga till sin femte doktorstitel. Jubeldoktor.

Allan Eriksson

## Björn Isaksson

**Ålder:** 84 år

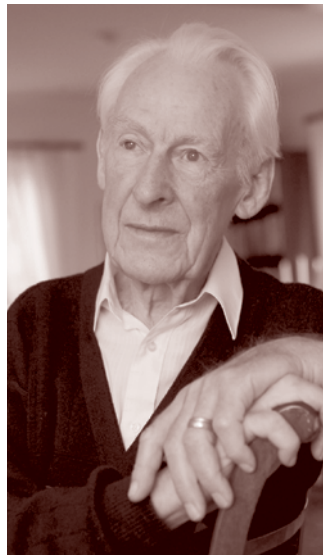
**Aktuell:** Jubeldoktor (50 år sedan promotionen)

**Yrke:** Professor emeritus i klinisk näringslära

**Familj:** Hustrun Ingrid. Tre döttrar, fem barnbarn, två barnbarnsbarn

**Intressen:** Följer noga med i nutidslitteraturen

**Livsmotto:** Att se det humoristiska i tillvaron



Lotta Malm, Björn Isakssons dotter, går här till vänster.

FOTO: KAMARBERÖTJÄNE

## Lagom stora kransflickor

**BLOMSTERKRANSEN** var för stor och hotade hela tiden att ramla ner över öronen. Men den vita klänningen var fin.

Så berättar Lotta Malm, som var sju år när hon var kransflicka vid doktorspromotionen i samband med invigningen av Göteborgs universitet.

Det var pappa Björn Isaksson som skulle promoveras.

Själv hade hon den betydelsefulla uppgiften att tillsammans med sju andra finklädda flickor bära fram hedersdoktorernas lagerkransar.

– Jag var inte direkt nervös, men tyckte förstås att det skulle bli spännande. Kungen och drottningen var ju där! Alla var fint upklädda och så allvarliga. Själva högtiden var lite tråkig men som tur var hade vi fått en liten vit påse med marsipankonfekt från Bräutigams att mumsa på.

Förutom vid Göteborgs universitet finns traditionen med kransflickor bara i Lund.

– **TRADITIONEN** har sett likadan ut sedan jag började ta hand om flickorna för trettio år sedan, berättar Anne-Marie Grönfors vid GU. Det är i samband med inbjudningen till högtidligheterna som de blivande doktorerna får frågan om de har någon dotter i lämplig ålder. De ska vara mellan fyra och sju år gamla. Det beror på att universitetet bara har ett visst antal klänningar och de måste ju passa. Flickorna får heller inte vara för små så att de vill springa till mamma hela tiden. Tillsammans med två kvinnliga marsalkar övar vi med flickorna innan promoveringen så att de vet hur de ska gå och var de ska sitta. Sedan läser vi sagor för barnen så att de håller sig lugna innan de ska in. De tågar till tonerna av Evert Taubes *Ålskliga blommar små* när Humanistiska fakulteten ska ha sin diplomutdelning och är inne på podiet i cirka 20–25 minuter. I dag är vi noga med att mäta flickornas huvuden så att blomsterkransarna sitter ordentligt.

Traditionen med kransflickor har varit densamma sedan doktorspromotionen 1954.

Men en sak har förändrats. Det ligger inte längre marsipan i flickornas små påsar – utan geléhallon.



# Omvårdnad ger ett vänligare samhälle



**ATT BÅDE PAPPOR** och mammor engagerar sig i omvårdnaden om sina barn har lett till ett vänligare samhälle.

Det menar Helena Stensöta i avhandlingen *Den empatiska staten*. Där har hon undersökt jämställdhetens inverkan på daghem och polis.

Förr, när de som hade hand om barnen – kvinnorna – inte deltog särskilt mycket i arbetslivet, där i första hand personer utan omsorgsansvar – männen – var verksamma – präglades hela statens karaktär av en auktoritär och distanserad syn på medborgarna.

**I DAG, NÄR BÅDE** kvinnor och män kombinerar förvärvsarbete med aktivt föräldraskap, har samhällets attityd förändrats och mjukats upp. För den som tar hand om barn måste lära sig att visa hänsyn och förståelse. Och det är ett förhållningssätt man bär med sig även till

andra delar av livet – exempelvis till jobbet.

– Det innebär att jämställdheten fått effekter på områden man kanske först inte väntat sig, förklarar Helena Stensöta, som lade fram sin avhandling vid statsvetenskapliga institutionen i våras.

**”...om alla människor vore föräldrar skulle samhället bli mycket bättre.**

En empatisk stat är en stat som betraktar medborgarna som förenade i olika relationer med varandra och där den offentliga personalen i allt högre grad förhåller sig på ett ömsesidigt sätt gentemot medborgarna.

– Ett exempel är hur man lär ut vapenhantering inom polisutbildningen. Tidigare handlade det mest om att lära sig pricka rätt. Efter en utredning 1979 ändrades utbildningen till att också inbegripa den situation polismannen kan befinna sig i när han eller hon måste

använda vapen – det gäller exempelvis att vara medveten om den egna stressreaktionen. Och allt mer har utbildningen kommit att betona hur brott begås i en kontext och att det är viktigt att man har ett ömsesidigt förhållningssätt till människor. Även viljan att rekrytera fler kvinnor till polisen – och fler män till barnomsorgen – kan ses som tecken på ökad omsorgsorientering.

**PÅ SAMMA SÄTT** har barnomsorgen förändrats, från att vara auktoritär till att bli mer lyhörd.

– Även personalen kan ha fel och saker och ting måste gå att diskutera, anser man i dag.

För att pröva sin tes har Helena Stensöta gjort en jämförelse mellan svensk och tysk polisutbildning. Tyskland är ett land där kombinationen omsorgsansvar – förvärvsarbete inte alls är lika vanlig som i Sverige, vilket borde betyda att den tyska polisen är mindre omsorgsorienterad än den svenska.

– Det visar sig dock att samma värderingar som den svenska polisen har delvis också finns i utbildningen av den tyska – vilket förstås talar emot min tes.

Men förklaringar är ofta sammansatta och i Tyskland tycks ett modernt förhållningssätt främst finnas hos ledningen men inte lika mycket när polisen på gatan ska utbildas.

– **LITE TILLSPETSAT** uttryckt säger min tes att om alla människor vore föräldrar så skulle samhället bli mycket bättre, påpekar Helena Stensöta. Och att koppla omsorgsansvar enbart till kvinnor är ju egentligen kontraproduktivt – både för kvinnorna och omsorgen. I stället för att dela in oss människor i kvinnor och män skulle man i vissa sammanhang kunna dela in oss i de som har aktivt ansvar för barn – och de som inte har det.

Helena Stensöta hoppas kunna fortsätta sina undersökningar genom att mer gå ner på individnivå när det gäller synen på samhällets utveckling.

Innan dess väntar dock ett år vid Stanford University – där hon inom en postdoktjänst ska ägna sig åt ett projekt om socialförsäkringar.

Eva Lundgren

## Nytt kort för GU-anställda

**NYA MASKINER OCH VACKRA LOKALER** väntar den som tar sig till Fysiken på Kaserntorget. Dessutom erbjuder Fysiken alla GU-anställda ett nytt kort – det så kallade alphakortet – till rabatterat pris.

Hela 1 000 kvadratmeter rent gym – det är vad Fysikens nya lokaler på Kaserntorget rymmer. Gymmet öppnade den 16 augusti och består av en stor sal, Stora Rikssalen, med helt nya maskiner för både styrketräning och konditionsträning. Dessutom finns två mindre lokaler, Lilla Rikssalen och Svedbergssalen – för aktiviteter som pilates, styrkeyoga och kurser i tai ji, qui gong, meditation, dans etc.

– Nu erbjuder vi anställda vid GU och Chalmers ett nytt kort till rabatterat pris, berättar Fysikens verksamhetschef David Horn. Det så kallade GU-kortet finns fortfarande kvar till samma pris, men gäller bara på Gibraltargatan. Det kort vi erbjuder nu, alphakortet, ger obegränsad tillgång till båda anläggningarna, deras gym samt alla gruppaktiviteter utom klättring.

**FÖR ANSTÄLLDA** vid GU eller Chalmers kostar kortet 3 995 kronor eller 350 kronor i månaden med autogiroavtal.

– Det innebär 900 kronors rabatt på ordinarie pris. Man kan också välja ett sex- eller tremånaderskort, ett alpha-dagkort eller ett alpha-klätterskort för dem som gillar klättring. För att få rabatten måste man visa upp sitt anställningsbevis och legitimation.

Kortet är populärt – på en månad har Fysiken sålt 650 stycken.

– Vårt mål är att aktivera 40 procent av Göteborgs studenter – i dag når vi cirka 20 procent, förklarar David Horn. Och en av våra största målgrupper är personer över 40 år – numera är det ju inget konstigt att träna när man är lite äldre. Vi tror att den nya, centralt placerade anläggningen, Sveriges vackraste gym, kommer att locka många, både studenter och anställda. Man vill ju träna i närheten av där man jobbar eller bor. Och när pedagogerna kommer in till stan får vi en ännu större målgrupp.

**FYSIKEN ERBJUDER** också mycket framgångsrik rehabilitering – på sikt kommer all rehabträning att förläggas till Kaserntorget. På samma våning som Fysiken Kaserntorget finns också GFS Studenthälsan samt GFS:s huvudadministration.

– En nyhet vi kan erbjuda är ett så kallad Smartcardsträning. Då kan man exempelvis registrera exakt hur man ska träna. Sedan stoppar man in kortet i den maskin man använder, som ställer in sig efter ens behov. Efter träningen stoppar man in kortet i datorn, som registrerar vad man gjort. Det är alltså ett slags träningsdagbok.

Fysiken Kaserntorget planeras under året att utökas med ytterligare 260 kvadratmeter. De nya ytorna ska användas till bland annat spinning, aerobics, sjukgymnastik och massage.





# Från charterresa till backpacker

## Läroutbildningen i ständig förändring



Läroutbildningen har tre huvudfrågor: Vad, hur och varför. Historiskt sett har de behandlats olika, skriver Lars-Erik Olsson.

I **LÄROUTBILDNINGEN** är ideologifrågor en integrerad del, via läroplaner och kursplaner. Det leder till att den oftare (?) än andra utbildningar reformeras på olika sätt. Läroutbildning blir något som man med jämna mellanrum måste "få ordning på" och organisera på "rätt sätt". Disciplinär organisering matchar sällan nya professionskrav. Och ideologistyrning är alltid problematisk på ett universitet. En variant är att "samla allt under en hatt" enligt konceptet "komplett lärohögskola vid sidan om". En motsatt idé är att maximalt distribuera allt dit där det ursprungligen fanns för att där bli en aspekt av akademi och kommunen i övrigt. Den första modellen understryker en tydlig yrkesidentitet som är konkret fysiskt och organisatoriskt – med risk för isolering från resten. Den senare lyfter fram excellens i varje del som sedan får hållas ihop av läroutbildarna och integreras av de lärostudierande själva – med risker för progressionsglapp och splittring. Den senare modellen är nu införd i varje fall på de stora universiteten. De mindre högskolorna varken kan eller behöver följa denna förändring.

### Stafettpinnen

**LÄROUTBILDNING** innehåller alltid både praktik och teori. Hur relationen mellan dem kan gestaltas kan beskrivas i tre modeller (efter White, P.1994 tolkat av Lehdahls, B 1998).

Lärling-mästarmodellen. Här gäller det att imitera "bra" lärare och själv lära av sina misstag och framgångar. Fokus blir på "hur man gör" och utbildningen är huvudsakligen normativ och vilar tungt på gällande läroplan. Denna praktikbaserade modell hade vi "förr".

Tillämpningsmodellen. Här gäller det att tillämpa den kunskap som finns om skola, undervisning och ämnesinnehåll. Teorier omsätts i praktiskt läroarbete. Skolan ses som ett övningsfält snarare än som en kunskapskälla. Denna teoretiska modell håller vi på att överge.

Reflektionsmodellen. Syftet är att utbilda lärare till att få en genomtänkt pedagogisk grundsyn som innebär att de vet vad de gör och varför de gör det. Utbildningen ska ge den blivande läraren en bas varifrån ett eget fortsatt lärande kan ske. Denna modell håller vi på att införas.

Den förutsätter i ännu högre grad än tidigare tillgång till universitetets hela infrastruktur, där särskilt moderna biblioteksresurser blir en nyckelfråga.

Vi kan också beskriva några övergripande aktuella trender. Det sker framgent en satsning på forskningsanknytning, forskning och forskarutbildning. Läroutbildningen ingår i det arbete som går ut på att hålla samman all högre utbildning efter gymnasienivån. Sverige har nog det mest homogena systemet för högre utbildning i världen. Allt blir lika för alla och formaliseras i en högskolelösning. Tanken är att för "nyttkomna" höjs statusen så att de därmed till slut kan bli lika bra som andra områden som "hunnit längre" i sin akademiserade strävan.

**UTVECKLINGEN FRÅN** pedagogik till didaktik och ämnesdidaktik är en annan trend som kan följas i tiden. Alla ämnen blir då faktiskt eller potentiellt ämnen i en läroutbildning. För att denna distribueringsledning ska bli framgångsrik, krävs att det finns tillräckligt många och engagerade läroutbildare på alla ställen i högskoleorganisationen.

Läroutbildningens inre struktur kan se olika ut. Utbildningen kan vara som program – ett komplett paket i form av en "charterresa". Motsatsen är att se utbildningen som ett "backpacker-projekt". Man börjar på ett visst ställe och väljer vidare under resans gång. Den senare modellen är nu införd. En fråga just nu är hur studenternas val motsvaras av efterfrågan i kommunerna. Framgångsrika backpackers förutsätter väsentligt ökad tillgång till god studie- och yrkesvägledning. För högskolan krävs tillgång till enkla och tydliga planeringsinstrument som kan hantera alla studerandeval.

Läroutbildningen har tre huvudfrågor: Vad, Hur och Varför. Historiskt sett har de betonats olika. Den välbalanserade bilden är att de tre ses som nödvändiga och att var och en som filosofiskt befogad grundfråga bidrar till helheten. Just nu är hur-delen nedtonad. Vadfrågan är essentiell. Utifrån den kan varför-frågan diskuteras. Men glömdes Hur-frågan bort så är det svårt att "göra".

Lars-Erik Olsson  
PREFEKT VID INSTITUTIONEN FÖR  
PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Frågan om läroutbildningens vara går vidare till före detta rektor Bo Samuelsson

## Innebegrepp vid GU

### 2010

Lägg det årtal på minnet. "Måldokumentet" ersätter den gamla visionen, men får absolut inte kallas för vision. Men låter måldokumentet mer spännande än vision?

### Ett av de stora i Europa

Nja. Fast det är klart, Kiruna kan också kallas för världens största stad. Enligt den senaste rankinglistan hamnar GU på 152:a plats i världen.

### 50 år

Rena babyåldern för ett universitet. Jämför med tungvikarna i Europa.

### Sparbeting

Innebär i förlängningen att man rationaliserar bort sig själv. Bra för GU!

### Proaktiv

Att vara aktiv räcker inte längre.

### Gillbergaffären

Årets Björn Rosengren? Högste chefen var tydligen helt ovetandes om att hans medarbetare förstörde hans material.

### Hedersdoktor

Fin akademisk titel – med inflations-tendenser – som skänker ära över universitetet

### Hans Blix

Se ovan. Har ingen formell anknytning till GU, men det uppvägs av hans internationella ryktbarhet.

### Jonsered

GU:s nya, flotta herrgård som ska vara vilo- och diskussionsrum för universitetets trötta medarbetare. Men det är inte alla som vill vara med och betala.

### Jämställdhet

Vissa kvinnor är mer jämställda än andra. Och vart tog den nya jämställdhetshandläggaren vägen?

### Den förbjudna rapporten vid GU

En tegelsten som innehåller tre års mejlkorrespondens med jämställdhetskommittén. Avslöjar hur det gick till när Charlotte Larssons rapport hemligstämplades och plagierades. Finns nu i registraturet!

### Nya avdelingsnamn vid GF

Nu ska alla fatta vart man ska vända sig. Avdelningen för personal- och organisationsutveckling tvekar dock inför nya namnet – personalavdelningen.

Innellistan av Allan Eriksson och Lars Nicklason. Tips tas emot tacksamt. Mejla oss på: gu-journalen@gu.se

## Universiteten föder tekniskt kompetenta barbarer

**HUR ÄR DET MÖJLIGT** att läkare som utbildats vid demokratiska universitet väljer att bli krigsförbrytare? Avslöjandet att amerikanska militärläkare i Irak har samarbetat med förhållsledare och torterare för att dölja brott mot de mänskliga rättigheterna manar till eftertanke. I det vittnesmål som nu läggs fram för den amerikanska kongressen berättas om hur irakiska fångar i det ökända fångelselet Abu Ghurayb torteras med den medicinska personalens goda minne. Därefter förfälskas dödsattester för att dölja bevis om övergrepp och dödsmisshandling. Ett av vittnesmålen handlar om hur den tillfångatagna majoren Mowhoush kvävdes ihjäl i en sovsäck. I det av läkare utfärdade dödsbeviset för-

klaras emellertid Mowhoush ha dött "en naturlig död".

I krig kan förvisso all moral och etik sättas ur spel – även bland dem som slåss för högre värden som demokrati och mänskliga rättigheter. Även Winston Churchill var plågsamt medveten om de moraliska konsekvenserna av kriget mot Hitlertyskland. Är vi barbarer? Undrade Churchill vid genomgången av brittiska krigsdokument. Svaret är givet; ja, även de allierades trupper uppträdde barbariskt t.ex. i samband med bombningen av tyska städer i krigets slutskede.

Andra världskriget lärde oss att akademisk utbildning inte skyddar mot viljan att kränka andra människors eller ännu värre att begå bestialiska

övergrepp. Bland de medverkande i Wannsee-konferensen som i januari 1942 fattade det ödesdigra beslutet att mörda Europas judar var flertalet högt utbildade vid tyska universitet. Tyska medicinstuderande, praktiserande läkare och professorer skyndade för att använda Förintelsens offer i sina "vetenskapliga" experiment.

Den akademiska eliten utgjorde kärnan i den nazistiska kampen för det tusenåriga riket. I Förintelsen i perspektiv skriver historikern Yehuda Bauer att universitetsprofessorer var mer benägna än någon annan samhällsgrupp att förse alla de övriga med de nödvändiga ideologiska redskapen. Universiteten spelade således en central roll som producent av

nazistisk fostran. Har vi lärt oss något? frågar Bauer som själv verkar tvekan. "Jag återvänder ständigt till den frågan och undrar om det egentligen inte är så att vi fortsätter att utbilda tekniskt kompetenta barbarer vid våra universitet".

Vi lever i ett sk kunskapssamhälle med föreställningar om och tilltro till att högre utbildning kan lösa många av samtidens svåra frågor. Men är vi på rätt väg? Den historiska erfarenheten liksom avslöjandena i Abu Ghurayb borde utmana varje läkaraspirant, studerande och universiteten med självaktning till reflektion.

**Ingrid Lomfors**

HISTORIKER OCH FÖRESTÄNDARE FÖR GRUNDTVIGINSTITUTET VID GU

## Vill Göteborgs universitet tillhöra forskningseliten?

**FORSKNINGSMINISTER** Thomas Östros vill satsa stora summor på forskningseliten. I höstens budgetförslag satsar regeringen 2,3 miljarder kronor på höjda forskningsanslag. Tanken är att pengarna skall delas ut till Sveriges bästa forskningsmiljöer. "Vi måste belöna de miljöer som verkligen konkurrerar med de bästa utomlands", säger Thomas Östros.

På Göteborgs universitet har det sedan 70-talet bedrivits en DAMP-studie. Projektet innebar att 42 MBD/DAMP barn följdes i 15 års tid utan behandling. Då studien startade på 70-talet benämndes avvikelserna MBD. MBD-begreppet har sedan dess successivt omformulerats:

Från "MBD" – till "DAMP" – till "ADHD och DAMP" – till "ADHD/DAMP" – och dag talar man bara om "ADHD". Omformuleringen har skett trots att Socialstyrelsens oberoende expert Tomas Ljungberg i en rapport

(2001-05-20) skriver följande: "Det är inte evidensbaserat och vetenskapligt hållbart att använda uttrycket DAMP/ADHD". "DAMP är någonting annat än ADHD". "Uppenbart är att DAMP är ett vidare begrepp än ADHD beroende på att mindre strikta ADHD-diagnoskriterier krävs för att erhålla diagnos" m m.

MBD/DAMP-begreppet har internationellt förkastats (se Thomas Brante, GU Journalen juni 2004). Vad DAMP-forskarna nu försöker göra är att successivt införliva det skraliga och förkastade DAMP-begreppet under det internationellt mer vedertagna ADHD-paraplyet. Så får det inte gå till.

**FORSKNING MÅSTE** kunna granskas. På Göteborgs universitet har det visat sig vara svårt.

När kammarrätten beslutade att MBD/DAMP-studiens källmaterial

skulle redovisas, vägrade forskarna. Intrens Vetenskapsrådet fick granska materialet. Rektor Gunnar Svedberg backade upp forskarna. Universitetet anlätade till en kostnad på över 300 000 kronor en privat advokatfirma i syfte att juridiskt söka kringgå kammarrättens beslut. Efter tredje förlusten i kammarrätten förstörde forskargruppen allt källmaterial (100 000 sidor, 22 hyllmeter). Universitetets jurister övertygade nu rektor om att universitetet måste göra en polisanmälan. Brottsrubriceringen blev "Grovt skadegörelse", "Grovt egenmäktighet". Den ledande DAMP-forskaren påstår att han inte visste något. Istället har man ordnat det så att hans hustru och närmsta medarbetare ska stå för skulden.

En ytterligare besvärande omständighet är att forskarna inte kan redovisa de "forskningsetiska ansökningar och beslut" som berör studien (OBS detta är

dokument som är allmänna handlingar). I en skrivelse till kronofogden skriver universitetet följande: "Handlingarna finns inte i universitetets centrala arkiv. Efterforskningar i andra arkiv har varit resultatlösa" (Rektors kansli, 2004-09-13).

**VETENSKAPSRÅDET** har fått regeringens uppdrag att fördela pengar till de bästa forskarna och de bästa forskningsmiljöerna. Om Göteborgs universitet har ambitionen att inneha en sådan position går det förmodligen inte i längden att en rektor stöder forskargrupper, som lovar att de aldrig kommer att redovisa sitt forskningsmaterial och – som närtvivel framförs – trotsat domstol och förstört allt källmaterial.

**Leif Elinder**

BARNLÄKARE, UPPSALA

### Skriv till GU Journalen

Häftiga diskussioner vid kaffebordet? Protester, debatter, kritik och beröm? Låt fler få veta vad du tycker. Dela med dig av dina åsikter.

Skriv till GU Journalens insändarsida, e-post: [gu-journalen@gu.se](mailto:gu-journalen@gu.se)

Men skriv kort och kärnfullt, runt 350–400 ord, absolut inte mer än 700. Uppge alltid namn och adress till redaktionen, men i tidningen får du gärna vara anonym eller skriva under pseudonym. GU Journalen – som omfattas av de pressetiska reglerna – får inte lämna ut ditt namn.

Redaktionen förbehåller sig rätten att korta insända manus.

**Manusstopp för nästa nummer är den 31 oktober.**

Kommentera artiklar i GU Journalens webbversion!  
Är de bra, dåliga eller fel vinklade? Debattera och ge din syn!

### Doktor Felix Neuberghs stiftelse ledigförklarar härmed medel vilka dels skall främja:

- 1 I Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran.
  - 2 I Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt.
  - 3 Vård och hjälp till i Sverige boende behövande- åldersstigna, sjuka eller handikappade.
  - 4 Klinisk medicinsk vetenskaplig forskning som bedrivs i den västsvenska regionen och vars huvudsakliga syfte skall vara att förbättra den äldre människans fysiska livskvalitet.
- Kontakta stiftelsen för särskild ansökningsblankett.

Bidrag lämnas endast till enskilda personer. Beviljade bidrag skall redovisas. Ansökan på särskild blankett skall vara stiftelsen tillhanda senast den 1 november 2004, (för studier) samt den 1 december 2004, (för sjukdom, handikapp och forskning).

Anvisningar och ansökningshandlingar rekvideras genom att skicka in ett frankerat och adresserat svarskvett till: Doktor Felix Neuberghs stiftelse, Erik Dahlbergsgratan 11 B, 411 26 Göteborg

[www.felixneuberghstiftelse.com](http://www.felixneuberghstiftelse.com)



## Underfundigt om universitetets särart

**HUR BLIR MAN KLOK PÅ** universitetet? är den fyndiga titeln på en nyutkommen bok av de välkända etnologiprofessorerna Billy Ehn och Orvar Löfgren. Det är underhållande läsning, där många av oss äldre akademiker säkert nickar igenkännande åt de många träffsäkra och välformulerade iakttagelserna, utifrån både författarnas egna erfarenheter och andras skildringar. Titeln, liksom förlaget Studentlitteratur, signalerar att boken vill vara en handbok för studenter som vill bli kloka på universitetet. Så är det nog inte. I alla händelser är det svårt att tänka sig in i vad boken säger den som inte redan har en förståelse och inblickar i akademiskt liv. Snarare är boken de två professorernas reflektioner över den värld där de verkat i ett drygt trettioår, utifrån de slag av kulturanalytiska perspektiv som de formulerat i sina likaledes samskrivna arbeten Kulturanalys (1982) och Kulturanalyser (2001). Det gör den inte mindre intressant.

**"HUR DET SENSIBLA** och det lidelsefulla samspel med det intellektuella blev en av våra ingångar till frågan om hur man blir klok på universitetet som en känsloläst och motsägelsefull organisation" skriver författarna i den gemensamma inledningen. Känslorna – representerade inte minst av akademiska konflikter – och paradoxerna intar en framträdande plats. Metaforerna är talrika. Universitet är himmel och helvete, trängsinnets dal, sandlåda och ankdamm, elfbens-torn, spjutspets och fossil för att citera några exempel från Ehns underrubriker. De reflekterar de blandade känslor som genomsyrar hans framställning, medan Löfgrens kapitel är mer orienterade mot den sinnliga upplevelsen av exempelvis övergången från penna, via skrivmaskin till fax och dator liksom reflektioner över akademiska arenor som föreläsningen, seminariet, konferensen och institutionen. Med tanke på dagsläget kan jag inte låta bli att citera Löfgrens självupplevda erfarenhet: "Ingenting kan skapa så mycket bråk som försöken att slå samman eller lägga ned institutioner, det vet varje luttrad administratör och organisationskonsult. Gång på gång skapas storinstitutioner, men ofta stannar mycket av det stor-slagna på pappret. Talet om vi och dom snarare förstärks, nu när man har kommit närmare inpå varandra. Sorgfälligt undviker folk att sitta vid samma bord som de andra i det nya gemensamma köket."

**I SLUTORDET SAMMANFATTAR** författarna sin bild av den akademiska världen. De ser ett drömuniversitet och ett skugguniversitet. "Båda är lika verkliga", skriver de. När jag sedan stänger boken, ser jag igen på den installation av Orvar Löfgren, som pryder omslaget. Med hjälp av förstoringsglas kan jag läsa texten under det museala skelettet av "HOMO ACADEMICUS". Där står: "Utrotningshotad och skygg art, avlögset befrindad med den mer livsdugliga Homo sapiens. Livnär sig på särtryck och fotnötter, uppträder sällan i flock, trivs bäst i skyddade lägen." Redan på den underfundiga omslagsbilden står svaret på titelfrågan att läsa. Man blir inte klok på universitetet.

**Birgitta Skarin Frykman**

PROFESSOR I ETNOLOGI

Boken *Hur man blir klok på universitetet?* är skriven av etnologiprofessorerna Billy Ehn och Orvar Löfgren och utgiven på Studentlitteratur.



### Skall Ni göra en postal undersökning?

Vi på Kinnmark Information är ett företag som har inriktat oss på att göra postala undersökningar. Vi har bl.a genomfört Arbetsmiljöbarometern, Stug-projektet och SOM-undersökningarna inom Göteborgs universitet.

Våra tjänster är urvalsdraging, tryck av formulär, distribution, scanning, SPSS labling m.m.

Välkommen med Er förfrågan!

Kinnmark Information AB  
Dalhemsgatan 13  
431 67 Mölndal  
Tel: 031-83 10 15  
www.kinnmark.se  
magnus@kinnmark.se



GÖTEBORGS UNIVERSITET

## DOKTORSPROMOTION 2004

23 oktober, kl. 15.00, Kongresshallen, Svenska Mässan

Anställda vid Göteborgs universitet erbjuds biljetter till årets promotionsceremoni, i mån av plats.

Kontakta nedanstående person vid ditt fakultetskansli:

*Medicin, Odontologi, Vätnvetenskap* vid Sahlgrenska akademien: Liv Kolderup@sahlgrenska.gu.se, ankn. 3572; *Naturvetenskap*: anna.hed@science.gu.se, ankn. 1155; *Humaniora*: Eva.Englund@hum.gu.se, ankn. 1123; *Konst*: Henrik.Tobin@konst.gu.se, ankn. 4015; *Samhällsvetenskap*: Svenbo.Johansson@samfak.gu.se, ankn. 1022; *Handelshögskolan*: Lola.Moberg@handels.gu.se, ankn. 1294; *Utbildningsvetenskap*: Berit.Malin@ped.gu.se, ankn. 2469; *Lärovetenskap (UFL)*: Klas.Ternblad@ufl.gu.se, ankn. 5513; *IT-universitetet*: asa.satvik@ituniv.se, tel. 772 4893; samt till *Rektors kansli*: Ebv.Arkin@adm.gu.se, ankn. 1031.

Övriga frågor besvaras av ceremoniansvarige Roger Palmqvist  
marskalkskontoret@adm.gu.se, ankn. 1220



– Många journalister har dåligt självförtroende. De känner att de inte räcker till och att allt de gör alltid kan bli lite bättre, säger Ulrika Knutson, ny gästprofessor på JMG, som ser defekter och dåligt självförtroende som en tillgång.



## Hon odlar sitt dåliga självför

**Att beskriva en annan människa är alltid ett övergrepp. Det säger Ulrika Knutson och det är henne jag står i begrepp att beskriva nu. Ulrika Knutson var under en tid kulturjournalisten personifierad. Där hon var med, ja, där var det kultur. Nu är hon ny gästprofessor på JMG.**

**ULRIKA KNUTSON** tycker inte heller att man ska beskriva folks yttre. Aldrig någonsin. Därför säger jag bara att hon kommer till kaféet på kryckor.

– Det är en höftoperation, vårens trendoperation. Göran Persson har också gjort en.

Som intervjuperson är Ulrika Knutson i stort sett självgående. Bit för bit rekonstruerar vi vägen till gästprofessuren på JMG, som utan tvekan är en hedersbetygelse.

– Jag sökte till Journalisthögskolan för 24 år sedan men blev inte antagen. Så det känns skönt att äntligen ha kommit in.

Att hon blev utan universitetsunder-

**” På varenda redaktion jag har varit finns det en motsättning mellan murvlar och mallgrodor som Guillou kallar oss. Jag har alltid försökt att medla, för jag känner mig som både och. Människor är inte uppdelade på det sättet. Fotbollsspelare läser böcker och lyrikälskare grillar i trädgården.**

visning innebar inte att hon blev utan lärare. Hennes fanns på lokalredaktionerna och hade namn som Axon, Barret och Wärtnan och hade en sak gemensamt – ett dåligt självförtroende. Det ser Ulrika som en tillgång.

– Det finns så många stöddiga medi-ala medarbetare som i namn av att granska makten själva utövar makt, utan att reflektera över i vems namn eller i vems intresse.

Själv odlar hon sitt dåliga självförtroende, säger hon, eftersom hon har märkt att defekter kan vara en tillgång. I sitt installationstal påstår hon att den faktorn hon själv har haft mest nytta av i sitt yrkesliv är att hon är fet. De extra kilona har lärt henne mycket om oskrivna statusregler.

**I SIN MERITFÖRTECKNING** kan hon säga att hon har erfarenhet från alla medier. Som 15-åring fick hon recensera film på *Barometern* i hemstaden Kalmar. I Enköping och Uppsala arbetade hon som lokalredaktör respektive nöjesreporter. Hon jobbade sig vidare genom



© THE SWEDISH CHANNEL / BOK FOTOGRAF

# troende

medierna över till radio, P1 förstås, och kulturprogram i TV. Det var under TV-tiden hon blev själva prototypen för en kvinnlig kulturjournalist och fick se sina stora örhängen och glasögon avbildade på satirteckningar. Kulturpersoner anklagas ofta för snobberi, men snobberi är något som Ulrika ogillar. Det skulle aldrig falla henne in att fjärma sig med ord som konceptuell eller kontext i en recension.

– **PÅ VAREND A REDAKTION** jag har varit finns det en motsättning mellan murvlar och mallrodor som Guillou kallar oss. Jag har alltid försökt att medla, för jag känner mig som både och. Människor är inte uppdelade på det sättet. Fotbollsspelare läser böcker och lyrikälskare grillar i trädgården.

Under nio år på Månadsjournalen hade hon förmånen att arbeta med människor som var besatta av att skriva bra texter.

– Det var där jag lärde mig skriva. Stefan Mehr var en briljant textcoach – jobbig, knölig och gnällig men otroligt bra.

Hon har också blivit prisbelönt för sina texter, bland annat med Stora Journalist-

priset och Publicistklubbens guldpenna.

Det hon tycker mest om med journalistiken är att den är en kunskapsprocess när den är som bäst.

– Man får röra sig fritt. Ibland sitter man i biblioteket hos en Nobelpristagare, ibland i köket hos en förtidspensionär. Man får höra många röster, många språk och många sanningar. Det är ett privilegium.

– När jobbet är som värst är det yttligt och obegripligt. Man kanske har sprungit andras ärenden utan att fatta det. Och jag avskyr att ringa upp folk av rädsla för att få ett nej. Det enda som hjälper då är att gå till simhallen och köra fyrtio längder.

**NU ÄR HON FRILANS** med en deltidanställning som kulturredaktör på Veckans Affärer och med kritikeruppdrag åt Expressen och P1. Nyligen kom hennes bok om kvinnorna på Fogelstad ut, *Kvinnor på gränsen till genombrott*.

– Det jag tycker om kvinnorna på Fogelstad förmedlar genom historien är livsmod. Det har vi inte för mycket av någon av oss.

Boken har fått bra recensioner, vilket har gett henne en endorfinkick som nästan har gjort henne sömnlös.

– Endorfinerna har pumpat i en hel vecka nu. Det måste sluta snart.

**TILL HENNES FÖRDELAKTIGA** sidor hör att hon är stressställd, att hon kan vara väldigt koncentrerad när något intresserar henne och att hon är bra på att leda samtal. Till de sämre att hon skjuter upp det som är tråkigt och alltid tror att hon har mer tid än hon har.

– Mina vänner talar klarspråk ibland, så jag försöker att skärpa mig med att passa tider.

Övriga sidor bor hon inte i Stockholm, utan i Uppsala, tillsammans med Anders, byggnadsantikvarie, som hon har varit gift med i 30 år. Till hennes mer okända sidor hör också att hon sjunger i kör och tycker väldigt mycket om att plocka blommor och att ströva i skog och mark.

**DET SOM NU FRÄMST** får henne att pendla till Göteborg var tredje vecka är förväntan om att få delta i processer med studenterna. Kanske kan hon också framföra den viktigaste insikt hon fick av sina läromästare, nämligen att detta med att vara journalist inte bara är ett yrke, utan en livshållning full av svåra moraliska och stilistiska val. Och vetskapen om att man aldrig riktigt räcker till.

– Det vore kul om jag kunde förmedla lusten att reflektera över det här jobbet. Journalistik är en paradox. Man måste förenkla, men man kan göra det utan att kränka. Det är drivkraften för mig och det är därför jag är här.

**Kajsa Asklöf**

## Mänskliga rättigheter måste värnas



**Hennes far flydde nazismens Tyskland – först till England, senare till Kanada. Efter att ha upplevt den utsatthet en judisk identitet innebar beslöt han förneka sin bakgrund. Han ändrade sitt namn till Howard.**

**Först efter faderns död kunde hon återta sitt efternamn.**

**Inte längre Rhoda Howard – utan Rhoda E. Howard-Hassmann.**

**Hon är ny innehavare av professuren till Torgny Segerstedts minne.**

**HÄR SKA HON** hålla en fempoängskurs på magisterprogrammet om vad som på svenska kallas reparativ rättvisa. Den engelska beteckningen – restorative justice – känns tydligare.

– Det handlar om hur man skapar rättvisa, erkännande och försoning när grova brott har begåtts mot de mänskliga rättigheterna. Några exempel är brott mot judar under kriget eller mot svarta under slaveriet i USA, förklarar Elisabeth Abiri, föreståndare för CSHR, Centrum för studiet av mänskliga rättigheter. Det man frågar sig är vad som är viktigast, att offret får ett erkännande eller en ersättning?

Den tidigare innehavaren av gästprofessuren, Asbjørn Eide, är jurist. Rhoda E. Howard-Hassmann är statsvetare och sociolog.

– Asbjørn Eide var hos oss på halvtid i ett år, Rhoda E. Howard-Hassmann kommer att vara här bara under vårterminen 2005 – men å andra sidan på heltid. Vi tror att det är bra för centrumets utveckling med variation, att våra gästprofessorer har lite olika bakgrund och är här på lite olika villkor. Rhoda E. Howard-Hassmann innehar en så kallad Canada Research Chair in Global Studies and Political Science. Det innebär att hon har möjlighet att vara ledig varje halvår just för att kunna vara verksam någon annanstans – vilket förstås är tur för oss.

**HENNES OMRÅDEN ÄR** breda – från att först ha ägnat sig mest åt Afrika har hon på senare år även intresserat sig för flyktingpolitik i Kanada och den

ökade globaliseringen. Och hon har en viss anknytning till Sverige – hennes farmor var här som flykting 1942–1945.

– Forskare som intresserar sig för mänskliga rättigheter befinner sig ofta på institutioner där de är ganska ensamma om sitt område, berättar Rhoda E. Howard-Hassmann. Därför är ett sådant här centrum värdefullt där verkligen tvärvetenskapliga program kan komma till stånd.

Att mänskliga rättigheter ska gälla alla överallt, är något Rhoda E. Howard-Hassmann betonar mycket starkt.

– För femtio år sedan var mitt hemland, Kanada, rasistiskt, antisemitiskt och sexistiskt. Det var mer eller mindre olagligt att vara homosexuell och än i dag stöts homosexuella ut ur sina familjer. Men väldigt mycket har förändrats till det bättre – saker och ting går alltså åt andra på. Man kan aldrig rättfärdiga bristen på mänskliga rättigheter genom att skylla exempelvis på kultur och traditioner. Kultur är något oerhört värdefullt som ska respekteras eftersom det berikar hela vår värld. Men de mänskliga rättigheterna går före – dessa rättigheter gäller var och en av oss och är alltid, i varje enskilt fall, värda att värna. Om traditionerna leder till förtryck – ja, då får man ändra traditionerna.

**Tror du på en bättre värld?**

– Under de senaste femtio åren har kvinnors och homosexuellas rättigheter i vår del av världen förbättrats väsentligt och rasism har blivit olagligt. Många länder har demokratiserats och särskilt Kina och Östasien har gjort stora ekonomiska framsteg. Och den internationella rörelsen för mänskliga rättigheter har spridits snabbt över världen.

Men i Afrika söder om Sahara är problemen oerhörda. Och före detta Sovjetblocket har ekonomiska svårigheter. Och där finns fortfarande dikta-turer. Så jag vet egentligen inte vad jag ska tro om framtiden.

**Eva Lundgren**

### FAKTA

Centrum för studiet av mänskliga rättigheter (CSHR) bildades den 1 juli 2003.

Centrumets främsta uppgift är att stödka forskning och utbildning i mänskliga rättigheter vid Göteborgs universitet. CSHR ger en ettårig tvärvetenskaplig magisterkurs i Mänskliga rättigheter, bedriver forskning om marginaliserade gruppers mänskliga rättigheter samt håller akademiska seminarier om olika aspekter på mänskliga rättigheter.

Till centret finns, för andra året i rad, en gästprofessur till minne av Torgny Segerstedt knuten.



## Roligt – men väldigt mycket gubbar

**JAG BLIR EN SMULA** förvånad när föreläsaren lätt irriterat tittar upp över glasögonen på den unge mannen som kommer för sent till föreläsningen och med lätt knarrande röst säger: ”Sen kväll igår eller?” Den unge mannen blir generad, slinker ner på en ledig plats och försöker ljudlöst ta av sig sin prasslande täckjacka. Jag funderar en sekund på om hans morgon kanske började som min. Jag höll nämligen också på att komma för sent i dag. Men inte på grund av bakfylla. Skälet var helt enkelt alla de oemotståndliga daggmaskar som letat sig ut på den våta asfalten och som min treåriga dotter var tvungen att rädda på väg till dagis. Daggmaskplockning kan minsann ta tid! Det blev i och för sig sent i går. Fast det berodde nog mest på att jag renskrev mina anteckningar, diskade, hängde upp den sista tvätten och städade upp efter eftermiddagens modellerakalas i vardagsrummet. Jag undrar om min klasskamrat till höger, en ensamstående mamma med två barn, hade en sen kväll på studentpuben? Föreläsaren kanske inte vet att bland dagens studenter är långt ifrån alla tjugooåriga singlar som just flyttat hemifrån.

**JAG ÄR TRETTIOETT ÅR**, mamma och jag älskar att plugga. Jag tillhör den gruppen studenter som egentligen inte kan svara på frågan om vad jag skall göra med min utbildning. Jag vill bara plugga. Så länge CSN tillåter mig. Omsorgsfullt väljer jag mina pennor, block och rätt färg på överstrykningspennan. Jag sitter med nöje på natten och pillar med de sista formuleringarna i uppsatsen. Jag går gärna upp extra tidigt för att vara på KTB när det

öppnar. Att vara först i den stora, vackra, tysta, nästan öde läsesalen fyller mig med en verkligt barnslig förtjusning. Jag njuter verkligen av att lära mig nya begrepp, ord och teorier. Jordbrukslokaliseringsteorier. Jag älskar det ordet. Och tack vare min föreläsares lyriska tal om von Thürens storhet blev jag intresserad och vet nu vad det betyder. Utvecklingsteori, vetenskapsteori, lokaliseringssteori, konfliktteori, metodteori... och genusteori. För jag utgick ifrån att ett modernt universitet sisådär åttio år efter införandet av den kvinnliga rösträtten – och, genom det, erkännandet av även kvinnans intellektuella kapacitet – faktiskt inkluderade även den maktstrukturen i sina analyser och sin undervisning. Den maktstruktur som gjort mannen till norm och hållit isär könen genom att placera kvinnan och det kvinnan sysslar med i den privata sfären och mannen och vad han sysslar med i det offentliga. Men tydligen har jag haft för höga förväntningar. Jag har just läst fyrtio poäng utan en enda kvinnlig författare i litteraturlistan och utan en enda kvinnlig föreläsare (jo, just det, två gånger – en gästföreläsare från en annan institution). När en av kursböckerna äntligen innehöll ett kapitel om genus blev vi ombedda att hoppa över det – eller det skulle läsas kursivt som det ju heter.

**NÄR JAG GICK** på gymnasiet frågade jag ofta efter kvinnorna. På historia-, svenska- eller religionslektionerna. Var fanns kvinnorna? Svaret var oftast i stil med: ”Du måste förstå att det faktum att kvinnor inte finns representerade speglar den tid man då levde i. Kvinnor skrev

inte böcker eller var framstående inom religion eller politik. Vi måste ändå kunna studera vår historia.” Nu, femton år senare på universitetet, undrar jag vad mina litteraturlistor, föreläsningar eller tentafrågor säger om vår tid? Skriver inte kvinnor böcker? Är de inte aktiva inom religion eller politik? Jag har fått många olika svar under mina år på universitetet. Allt ifrån: ”Men vi har faktiskt kvinnor som arbetar på den här institutionen” till: ”Men vi kan inte hinna med allt.”

**FRÅGAN ÄR OM** sanningen inte är den att genusfrågornas rent pinsamma frånvaro inom stora delar av universitetet är ett resultat av att alla de farbröder som format och formar dagens universitet inte hängt med? De kanske inte har lyckats ta till sig den enorma möjlighet genusforskningen bjuder när det gäller att analysera maktsystem och vetenskap? Kanske skulle de sätta sig i skolbänken igen? Kanske vore det ett gyllene tillfälle för dem att få återupptäcka njutningen i att lära sig något nytt? Liksom ett första steg mot att ge oss studenter en modernare universitetsutbildning?

När min dotter tittar upp från sin modellera och artigt frågar hur det var i skolan svarar jag: ”Roligt – men väldigt mycket gubbar!”

**Anja Karlsson**  
STUDENT VID HANDELSHÖGSKOLAN